

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Využití ornamentu a arabské kaligrafie ve výtvarné výchově pro 4. a 5. ročník ZŠ

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Autor práce: **Nina Ryplová**
Vedoucí práce: Mgr. A. Lucrezia Škaloudová - Puchmajerová, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nina Ryplová**
Osobní číslo: **P12000063**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Využití ornamentu a arabské kaligrafie ve výtvarné výchově pro 4. a 5. ročník ZŠ**
Zadávající katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem této práce bude seznámení arabského umění kaligrafie a arabského kaligrafického ornamentu.

Prvotním cílem bude přiblížení jeho historie a nástin jeho podstaty a poselství.

Vysvětlíme důležitost arabské kaligrafie pro tamější svět, ale také i pro svět z odlišných kultur. Představíme kaligrafii, zvláště pak tu arabskou, jako symbol nejuznávanějšího umění v arabských zemích.

Výstupem bude soubor pracovních listů - ornamentů pro žáky 4. a 5. ročníků ZŠ. Práce bude doplněna kvalitní fotodokumentací realizovaných žákovských prací.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAHBOUH, Charif. Půvab arabské kaligrafie. 1. vyd. Praha: Dar Ibn Rushd, c2002, 171 s. ISBN 8086149366.

POKORNÁ, Miluše. Kaligrafie - krása písma. Brno : Computer Press, 2005. Milli.pokorna@gmail.com. ISBN 80-251-0293-9.

HARRIS, David. Kaligrafie: 100 úplných abeced : podrobný a přehledný průvodce pro každého, kdo by se rád naučil umění krásného psaní. vyd. 1. Praha: Slovart, 2004, 256 s. ISBN 80-7209-610-9.

Vedoucí diplomové práce:

**Mgr. A. Lucrezia Škaloudová - Puchmajerová,
Ph.D.**

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání diplomové práce:

5. listopadu 2015

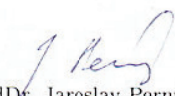
Termín odevzdání diplomové práce:

20. dubna 2017

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 23. listopadu 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce paní Mgr. A. Lucrezii Škaloudové Puchmajerové Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, připomínky a věnovaný čas při zpracování mé diplomové práce.

Na závěr bych chtěla poděkovat mé rodině, za jejich trpělivost a podporu, kterou se mnou měli, po celou dobu mého magisterského studia.

Anotace

Tato práce se zabývá využitím arabské kaligrafie a arabského ornamentu ve výtvarné výchově pro 4. a 5. ročník ZŠ. Prvotním cílem této diplomové práce je přiblížení historie, nástin podstaty a poselství arabské kaligrafie a arabského ornamentu. Pokusíme se vysvětlit důležitost tohoto umění pro tamější svět, ale také i pro ostatní svět z odlišných kultur. Prostřednictvím metodických listů se seznámíme s touto krásnou, tajemnou a pro nás zcela odlišnou kulturou arabského světa. Diplomová práce bude doplněna kvalitní fotodokumentací realizovaných žákovských prací.

Klíčová slova: kaligrafie, kaligraf, ornament, rozeta, frýz, tapeta, hieroglyf, výtvarná výchova

Annotation

This graduation thesis deals with the use of Arabic calligraphy and Arabic ornament in the art education for the fourth and fifth grade of the primary school. The primary aim of this graduation thesis is to bring history, the outline of the essence and the message of the Arabic calligraphy and the Arabic ornament. We will attempt to explain the importance of this art for local world and, also for another world from different cultures. Through the methodical sheets we meet with this beautiful, mystery and completely different culture of Arabic world. The graduation thesis will be supplemented with the high quality photographic documentation of the realized pupil's works.

Key words: calligraphy, calligrapher, ornament, rosacea, frieze, wall-paper, hieroglyph, art education

Obsah

1	ÚVOD.....	10
2	KALIGRAFIE	11
2.1	ARABSKÁ KALIGRAFIE.....	13
2.2	ARABSKÁ ABECEDA.....	14
2.2.1	Písmeno alif.....	15
2.3	DRUHY PÍSMEN.....	16
2.3.1	Písmo At-tult	16
2.3.2	Písmo An-nash	17
2.3.3	Písmo Ar-ruqa	17
2.3.4	Písmo At-taliq.....	17
2.3.5	Písmo Ad-díwání.....	18
2.3.6	Písmo Al-muhaqqaq	18
2.3.7	Písmo Ar-rajhání	18
2.4	KALIGRAF A JEHO POSLÁNÍ.....	19
3	ORNAMENT	21
3.1	ROZDĚLENÍ ORNAMENTU.....	21
3.1.1	Dle obsahu.....	21
3.1.2	Dle struktury.....	22
3.1.3	Dle způsobu provedení.....	22
3.2	ARABSKÝ ORNAMENT	23
3.2.1	Základní prvek – bod.....	23
3.2.2	Arabeska.....	24
3.2.3	Rozeta.....	25
3.2.4	Kaligrafický ornament.....	25
3.2.5	Podmřížky	26
3.2.6	Ozdobné okraje.....	27

4	KALIGRAFIE A ORNAMENT VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ.....	28
4.1	Výchovné a vzdělávací strategie předmětu Výtvarná výchova	29
4.2	Výtvarné techniky	30
4.3	Mezipředmětové vztahy	34
5	PRAKTICKÉ VYUŽITÍ ARABSKÉHO ORNAMENTU	36
5.1	Metodický list.....	37
5.2	Metodický list.....	39
5.3	Metodický list.....	45
5.4	Metodický list.....	47
5.5	Metodický list.....	48
5.6	Metodický list.....	52
5.7	Metodický list.....	53
5.8	Metodický list.....	55
5.9	Metodický list.....	57
5.10	Metodický list	58
5.11	Metodický list	59
5.12	Metodický list	61
5.13	Metodický list	63
5.14	Metodický list	64
5.15	Metodický list	67
6	ZÁVĚR.....	69
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	70
8	SEZNAM PŘÍLOH	72

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Území arabského světa.....	12
Obrázek 2 - Ukázka japonské, čínské a arabské kaligrafie.....	12
Obrázek 3 - Písmena Tá a Zá.....	14
Obrázek 4 - Alif s hamzou.....	15
Obrázek 5 - Písmeno alíf.....	15
Obrázek 6 - Písmo At-tult.....	16
Obrázek 7 - Písmo An-nasch.....	17
Obrázek 8 - Písmo Ar-ruqa.....	17
Obrázek 9 - Písmo At-taliq.....	17
Obrázek 10 - Písmo Ad-díwání.....	18
Obrázek 11 - Písmo Al- muhaqqaq.....	18
Obrázek 12 - Písmo Ar-rajhání.....	18
Obrázek 13 - Písmo At-táž.....	19
Obrázek 14 - Kaligrafova výbava.....	20
Obrázek 15 - Rozeta s osovou symetrií.....	22
Obrázek 16 - Frýz.....	22
Obrázek 17 - Tapeta.....	22
Obrázek 18 - Bod, začátek všeho.....	24
Obrázek 19 - Arabeskový motiv.....	25
Obrázek 20 - Vznik rozety.....	25
Obrázek 21 - Ornament tvořený opakováním.....	26
Obrázek 22 - Podmřížky.....	26
Obrázek 23 - Ozdobné okraje.....	27
Obrázek 24 - Rozeta.....	38
Obrázek 25 - Tapeta.....	40
Obrázek 26 - Papírořez.....	41
Obrázek 27 - Koláž s písmeny.....	43
Obrázek 28 - Písmenková tapeta.....	44
Obrázek 29 - Lampa.....	46
Obrázek 30 - Píšeme zprava doleva.....	47
Obrázek 31 - Kouzlení s písmenem M.....	49
Obrázek 32 - M Mozaika.....	51

Obrázek 33 - Iniciály I.	52
Obrázek 34 - Iniciály II.	54
Obrázek 35 - Kaligrafie s písmenem i	55
Obrázek 36 – Kaligrafie s písmenem e	56
Obrázek 37 - Arabské písmeno Sád	57
Obrázek 38 - Odkrývané písmeno n	58
Obrázek 39 - Písmenková koláž.....	60
Obrázek 40 - Sfinga s písmenem Sád	62
Obrázek 41 - Pišeme bambusovým perem.....	63
Obrázek 42 - Hieroglyfy	65
Obrázek 43 - Hieroglyf	66
Obrázek 44 - Učíme se psát	68

1 ÚVOD

Umění arabské kaligrafie a arabského ornamentu nás obklopuje již několik staletí, přesto i v dnešní době nás v mnohém okouzlí. V současné době arabské umění a vše co s ním souvisí, u mnohých vyvolává rozporuplné emoce způsobené především migrační politikou obyvatel tohoto světa. Podíváme-li se ale na toto umění z pohledu uměleckého, tak zjistíme, že je potřeba tyto dva pohledy zcela rozlišit.

Krása písma i ornamentu nás provází od nepaměti. Obojí si prošlo zdlouhavým vývojem, přesto je pro samotné lidstvo velmi důležité. Veškeré dochované záznamy vypovídají o duševním a kulturním dědictví dané doby daného národa.

V knize *Půvab arabské kaligrafie* Charif Bahbouh říká, že *„psaný jazyk byl a je jako zbraň v rukách, neboť písmem pronikáme k jiným národům. Učíme-li se písmo, převezmeme s ním i jazyk našich učitelů.“* (Charif 2002, str. 15).

O arabském světě bylo napsáno mnoho pravdivých, ale i nepravdivých informací. Jedním z často uváděných omylů týkajících se Islámu byl zákaz zobrazovat lidské tělo a zvířata. To se ale nepotvrdilo, protože jak se můžeme přesvědčit, arabští umělci ve svých uměleckých dílech vyobrazovali jak lidské tělo v různých přirozených situacích, tak i rostliny, zvířata. Mnoho arabských umělců dalo také přednost ornamentu, který je spjat nejen s fantazií, ale i s matematickou přesností, pravidelností a opakováním.

V této diplomové práci se zaměříme na vytvoření souboru pracovních listů pro žáky 4. a 5. ročníku ZŠ. Pokusíme se různými výtvarnými technikami o ztvárnění ornamentu, kaligrafického ornamentu či samotnou kaligrafii.

2 KALIGRAFIE

Význam slova kaligrafie můžeme objasnit jedním slovem, a to, že se jedná o krasopis neboli umění krasopisu. Slovo kaligrafie pochází z řeckého slova kallos a grafos. Slovo *kallos* představuje krásu, estetiku a slovo *grafos* znamená psaní. Kaligrafie je tedy umění krásného písma. Jakýkoliv krasopis, který vznikne, je ovlivněn nejen momentální náladou či rozpoložením každého kaligrafa, ale také prostředím a dobou vzniku. Jde o náhodné umělecké tahy perem, na rozdíl od typografie, která má stanovená pravidla.

Dnešní svět je ovlivněn spoustou techniky, kdy si myslíme, že není potřeba psát rukou. Ruční písmo nahradily psací stroje, klávesnice, tiskárny či krátké textové zprávy na mobilních telefonech. Možná právě proto přemíra této techniky zapříčinila to, že se lidé v současnosti opět vracejí ke studiu krásného písma čili umění kaligrafie. Lidé si uvědomili, že je potřeba dochovat historické události pro další generace v písemné podobě. Přestože stále objevujeme nové a nové technické vymoženosti, tak zcela jistě pro nás zůstane písemné dědictví vždy tím nejcennějším. Psaný text si můžeme kdykoliv a opakovaně přečíst, je věčný. Text, který nahrajeme do počítače je stále v jistém ohrožení. Například při neočekávaném výpadku elektrického proudu nemůžeme vyhledat žádné písemné informace a jestliže jsme si naše informace dobře nezálhovali, tak o ně můžeme lehce přijít. S dnešní stále měnící se dobou, a v technologickém světě především, to, co dnes můžeme označit jako nové a moderní, tak zítra označíme přesně naopak jako staré a nemoderní. Nečekaně zjistíme, že to, co jsme si kdysi nahráli na disketu neboli floppy disk, tak v současnosti si jen stěží přečteme. Proto veškeré písemné záznamy na papíru mají pro nás daleko větší cenu a v případě krasopisu to platí dvojnásob. Krasopis čili kaligrafii můžeme označit uměním, které vyjadřuje historii a určitý životní styl daného národa v určitém časovém rozmezí. Mezi nejznámější kaligrafie, se kterými se budeme nejčastěji setkávat zcela jistě zařadíme japonskou, čínskou a arabskou. Každá kaligrafie se dále dělí na různé kategorie a podkategorie.

Japonskou kaligrafii nazýváme *šodó*. Slovem „šo“ v překladu rozumíme krásné psaní a slovem „do“ rozumíme v překladu cestu. Pomocí kaligrafického umění šodó označujeme cestu, dle které pochopíme smysl a směr života. Šodó, cestu písma také představujeme jako povinnou součást základního vzdělávání pro všechny japonské žáky. Japonskou kaligrafii, která je rozšířena mezi všechny věkové kategorie hledáme smysl života, vyjadřujeme emoce, touhu či vášeň, ale i životní zkušenost. Než začneme veškeré

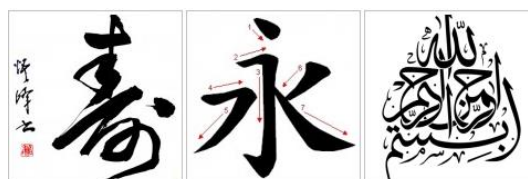
emoce, vášně a životní zkušenosti vyjadřovat bambusovým štětcem na rýžový papír, tak promýšlíme nejen prvopočáteční směr tahu štětcem a formu, ale i samotné zakončení, včetně prostoru. Z hlediska japonského náboženství hovoříme o harmonii a eleganci, ale také i o tisícileté moudrosti.

Čínskou štětcovou kaligrafií, kterou nazýváme *šufa*, zařadíme mezi čtyři základní pilíře čínské vzdělanosti. Mezi další tři základní znalosti zařadíme malování, hru na strunné nástroje a strategické hru. O čínské kaligrafii hovoříme v souvislosti s promyšlenými abstraktními tahy štětcem kaligrafa, kterými dokážeme určit jeho duševní pohodu. V dávných dobách byly tyto tahy štětcem důležitým bodem při výběru úředníka na císařský dvůr. Nahodilou improvizací, nekonečnými variacemi stylů a koordinací našeho těla a smyslů můžeme označit čínskou kaligrafii jako zcela jedinečnou. Vždyť to, co je v čínské kaligrafii považováno za přirozené a žádoucí, tak v západní kaligrafii to je považováno za téměř nepřijatelnou chybu. Například inkoustové skvrny či suché a nepravidelné tahy štětcem jsou toho důkazem. Z historického hlediska čínskou kaligrafii označíme jako symbolem uklidnění, duševní rovnováhy a dlouhověkosti. Čínskou kaligrafií se inspirovalo mnoho západních umělců, například Pablo Picasso či Henri Matisse.

S arabskou kaligrafií a arabským písmem se setkáváme na území států severní Afriky a Arabského poloostrova. V současnosti se jedná o druhé nejrozšířenější písmo na světě. Arabský svět nacházíme od Maghrebu, území zapadajícího slunce, až po Mašrek, území vycházejícího slunce. Do arabského světa také přiřadíme státy Arabského poloostrova. Arabská kaligrafie od nepaměti představovala v těchto zemích symbol představující krásu, moc a nejuznávanější umění. S arabskou kaligrafií se podrobněji seznámíme v následující části diplomové práce.

Obrázek 1 - Území arabského světa

Obrázek 2 - Ukázka japonské, čínské a arabské kaligrafie

2.1 ARABSKÁ KALIGRAFIE

V knize Geometrická koncepce v islámském umění Issam as-Said a Ayse Parman říkají: „*V arabštině se kaligrafie řekne handasat al-chatt (geometrie čáry), čára znamená písmena nebo písmo. Už v době rozmachu islámu byla kaligrafie hlavní uměleckou formou*“ (Issam as-Said, Ayse Parman 2008, str. 137)

Původ arabské kaligrafie můžeme vyhledat v západní fénické abecedě. V době 1. tisíciletí před n. l., v době nebývalého rozkvětu aramejštiny (jednoho ze semitských jazyků, v 6. – 5. století před n. l. úřední jazyk perské říše), začali Arabové i s grafickou podobou této abecedy. Rukopisy, které se dochovaly z této doby ukazují poněkud hranatý a strohý jihoarabský typ písma. Jihoarabské písmo ustupuje písmu severoarabskému, kterému se stalo vzorem písmo nabatejské. Z nabatejského písma vychází první myšlenka spojování písmen arabské abecedy (její základní tahy). O tomto období můžeme napsat, že se jedná o první etapu arabštiny jako takové. Hovoříme o takzvaném ranném období. Z tohoto období se datuje první arabský nápis, pochází z roku 328 našeho letopočtu. Nápisem je epitaf krále Imru' al-Qajse, který byl již psán spojováním nabatejských písmen.

V knize Půvab arabské kaligrafie Charif Bahbouh říká, že „*Arabové byli pohany. Uctívali mnoho bohů. Časem někteří přijali křesťanskou nebo židovskou víru. V 7. století vznikl v Mekce islám. Ten pak většina Arabů přijala a stal se jim, spolu s jazykem a písmem, jednotícím prvkem.*“ (Charif 2002, str. 8). Toto náboženství změnilo chování obyvatel arabského světa, postavení arabského jazyka a umění. S nástupem islámu přichází rozkvět arabského jazyka. Zřejmě nejznámějším uměleckým dílem ranné arabštiny je svatá kniha Korán, která připomíná důležitost islámské víry pro tamní obyvatele. Korán byl nejprve předčítán prorokem Muhammadem a až poté přepsán. Slova, která byla přepisována, nebyla složená jen z obyčejných znaků – hlásek. Ta slova byla svým krasopisem povznesena na umělecké dílo a my se proto můžeme zcela oprávněně domnívat, že touha písemně zaznamenat Korán stojí za původem kaligrafie.

Arabský jazyk je možné rozdělit dle vývojových stádií (Protoarabština, Epigrafická arabština, Klasická arabština a Moderní arabština) či dle geografických oblastí (Magribská oblast, Wádí an-Nil, Al-Hižáz a Nažd, Bilád Má bajna an-nahrahní a bilád al-Chalíž). Každá doba či oblast je něčím specifická, proto se postupem času arabský jazyk stal společným jazykem pro různé národy, rasy či kultury. Používali se

různé druhy písma, které se víceméně používají v dnešním muslimském světě dodnes. Mezi nejpoužívanější písma zařadíme tato: kúfické, an-naschí, tult, ruqa a díwání. Na první pohled nejvíce charakteristickým znakem je to, že se písmena píšou zprava doleva. Musíme si uvědomit, že krása, mistrovství a elegance je společným rysem arabské kaligrafie. Také si musíme uvědomit, že bez znalosti znaků arabské abecedy a obsahu citátů mnohdy nepochopíme jádro myšlenky.

2.2 ARABSKÁ ABECEDA

Současnou arabskou abecedu tvoří 34 fonémů, z toho je 28 souhlásek a 6 samohlásek. Základ tvoří 17 písmen, ostatní se rozlišují dle umístění teček pod či nad základním tvarem písmene.

Při psaní arabského písma používáme celkem čtyř základních tahů perem. Vodorovný, příčný, kolmý a horizontální tah, kterým prodlužujeme písmena. Hlava arabských písmen je nejdůležitější, nemění tvar. Dle hlavy poznáme písmeno, které se dle základního písmene alifu prodlužuje či zkracuje. Arabská písmena píšeme zprava doleva, pouze čísla píšeme zleva doprava. Téměř všechna písmena se na sebe váží. To znamená, že pokud budeme psát slovo, ve kterém budou všechna písmena na sebe vázána, tak během našeho psaní nezvedneme pero od papíru a dané slovo napíšeme jedním tahem. Písmena, která se váží, jsou tedy psána jedním tahem. Mohou měnit tvar ve slově dle postavení, a proto na začátku, uprostřed či na konci slova mohou mít jiný tvar.

V arabské abecedě tvoří výjimku šest písmen, které se neváží, a proto nikdy nemění svůj tvar. Jedním z nich je první písmeno arabské abecedy, které se nazývá *alif*. Následujícími písmeny jsou: *dál, dhál, rá, záj a ú,wáw*. Těmito písmeny je přerušena vázanost mezi písmeny. Když se tato písmena objeví ve slově, nikdy se neváží s písmenem, které po něm následuje vlevo. Tato písmena píšeme vždy stejně, zachováváme stejný tvar neohledně na to, jaká postavení ve slově zaujímají.

Jistou výjimku arabské abecedy tvoří vázaná písmena Tá a Zá. Na první pohled vypadají stejně, liší se pouze tečkou a samozřejmě výslovností. Co se týče psaní, jedná se o velmi jednoduchá vázaná písmena, která se píšou stejným způsobem na začátku, uprostřed a na konci slova. Obě písmena tedy nemění tvar, přestože se pojí s následujícím písmenem.

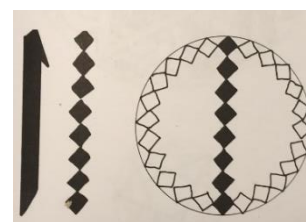

Obrázek 3 -
Písmena Tá a Zá

Arabština nerozlišuje velká a malá písmena, a to ani v případě vlastních jmen. V knize *Půvab arabské kaligrafie* Charif Bahbouh píše: „*Arabština nemá velká písmena na začátku vět, proto má text zvláštní ráz. Řádky jsou plynulé, tečou zprava doleva, což textu dává půvab a zvláštní rys, že vypadá jako „rozsypaný čaj“*“ (Charif 2002, str. 24).

2.2.1 Písmeno alif

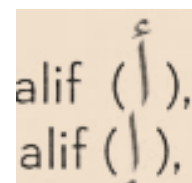
Písmeno alif je v arabské abecedě na prvním místě, neváže se s písmenem, po kterém následuje. Písmeno alif píšeme vždy stejně uprostřed i na konci slova a vyslovujeme ho jako „á“ v češtině. Nejjednodušší svislý tah shora dolů ostře zakončený, který je přesto velmi důležitý pro všechny kaligrafy. Tímto písmenem se písaři řídí při určování velikosti ostatních písmen psaného textu. V knize *Geometrická koncepte v islámském umění*

Obrázek 5 - Písmeno alif

Issam as-Said a Ayse Parman píší, že: „*Poměr tloušťky a délky písmene alif určil základ stavby rukopisu. Když byl opsán kruh, jehož průměrem byl alif, mohly být z tohoto kruhu odvozeny tvary a rozměry všech ostatních písmen abecedy, jak bude dále ukázáno.*“ (Issam as-Said, Ayse Parman 2008, str.138).

Jestliže písmeno alif nacházíme na začátku slova, tak velmi záleží na tom, zda nacházíme pod či nad písmenem alif důležitý znak hamza. Znak hamzu poznáme tak, že se podobá obrácené dvojce. Písmeno s hamzou nad písmenem alif vyslovujeme jako *a*, nebo *u* s rázem. Jestliže znak hamzu nacházíme pod písmenem alif, tak jej

Obrázek 4 - Alif s hamzou

vyslovujeme jako *i* s rázem. Znakem hamzou označujeme ráz, rázem rozumíme malou pauzu, která při výslovnosti v češtině předchází samohlásce. Hamzu neboli pauzu si můžeme názorně představit na slově *neumím*. Při vyslovení tohoto slova mezi písmeny *e* a *u*, nastane krátká pauza.

2.3 DRUHY PÍSMEN

Pro každou kulturu je písmo velmi důležité. Arabové si toto vše uvědomovali a písmo rozvíjeli, především v kaligrafii. V současnosti v arabské kaligrafii jsou velmi významná a důležitá kurzivní písma. Daud Sutton píše, že tato kurzivní písma pocházejí ze systému proporcí vyvinutého Ibn Muklou. Před tímto kurzivním písmem v dávné minulosti byla tato písma nenápadná. ((Sutton 2013, str. 12). Kaligrafii, umění krásného písma, považovali Arabové za skutečné umění a dědictví islámského světa. Mezi nejznámější běžně používané písmo bezesporu patřilo písmo Al-muházija. Složitější písma se používala při psaní svaté knihy Koránu. Se vznikem kaligrafických škol vznikala nová písma – Al-makkí a Al-basrí.

Písmem svaté knihy se stalo písmo kúfické, které sloužilo zároveň k výzdobě církevních budov a mincí. Korán, v překladu přednes, svatá kniha muslimů hrála a stále hraje významnou roli v zachování a šíření arabštiny, zejména zdůrazněním důležitosti čtení a psaní. V knize Půvab arabské kaligrafie Charif Bahbouh píše, že *„Vrchol slávy tohoto písma je v období od 9. století až do konce 12. století. V 11. a 12. století se hojně používaly ozdoby rostlinného původu – vzniklo tak kúfické rostlinné písmo „Al-misríja“.* (Charif 2002, str. 39). Nejstarší dochovaná památka kúfického písma se nachází v knihovně Dár al-tub al- misríja v Egyptě. Je jí kopie Koránu z 8. století. Kúfické písmo se různě měnilo, určité shodné znaky je možné objevit i v dnešní moderní arabštině, protože se stalo základem i pro jiné druhy písma.

Dle knihy Půvab arabské kaligrafie Charifa Bahbouha *„Arabská kaligrafie tradičně uznává základní i další druhy písmen“.* (Charif 2002, str.41).

2.3.1 Písmo At-tult

Písmo nejvíce proslavené v Egyptě, označujeme jako třetinové. Z tohoto písma vzniklo písmo at-tultajn (dvoutřetinové), v současné době se používá v názvech novin a knih. O písmu At-tult se píše, že se jedná o písmo vznešené, objevíme ho v mešitách a při psaní dodržujeme zásadu, kdy každé následující písmeno mírně o třetinu svažujeme.

Obrázek 6 - Písmo At-tult

2.3.2 Písmo An-nash

Písmo bylo používáno především v Sýrii při přepisování knih. Název je odvozen od slova opakovat. Dnes je toto písmo používáno v tiskárnách k tisku knih a novin. Písmo An-nasch je v porovnání s písmem At-tult souměrné, poněkud kulatější, má šikmý sklon a mnohdy bylo vzorem pro jiná písma.

Obrázek 7 - Písmo An-nasch

2.3.3 Písmo Ar-ruqa

Nejjednodušší písmo, které se používá při běžné korespondenci, v novinách či inzerátech. Písmo pochází z písma At-tult, je snadné, přesnější, kulatější a občas nazývané záplata.

Obrázek 8 - Písmo Ar-ruqa

2.3.4 Písmo At-taliq

Název písma je odvozený od slova zavěšení, protože psaná písmena na nás působí jako by visela, mají švih a působí dojmem jako by byla psaná zleva doprava. První zmínky se datují ke 13. století perskými krasopisci. Písmo At-taliq bylo zdrojem inspirace pro písmo Nastaliq, které se využívalo v opisech perštiny a čerpalo z tvarů zvířat, především ptáků.

Obrázek 9 - Písmo At-taliq

2.3.5 Písmo Ad-díwání

Úřední písmo vzniklo v Turecku. Písmo mělo svůj osobitý ráz, bylo velmi zdobené, a proto se špatně četlo.

Obrázek 10 - Písmo Ad-díwání

2.3.6 Písmo Al-muhaqqaq

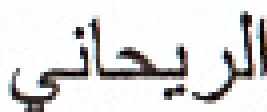
Písmo používané v Egyptě, Íránu a Indii. Pro písmo je specifické zdůraznění vertikálních a horizontálních tahů a zároveň je podobné písmu At-tult. Rozdíly mezi těmito písmi jsou viditelné až po delším porovnávání.

Obrázek 11 - Písmo Al- muhaqqaq

2.3.7 Písmo Ar-rajhání

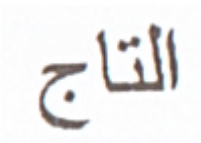
Písmo odvozeno od slova odpočívající, voňaví. Podobnost s písmem An-naschí. Rozdíl mezi těmito písmi je v délce, šíři písma a jeho linii.

Obrázek 12 - Písmo Ar-rajhání

Seznámili jsme se zde jen s několika základními druhy arabského písma. Veškeré ukázky arabského písma jsou převzaty z knihy Půvab arabské kaligrafie od Charifa Bahbouha. Téměř všechna písma si jsou na první pohled podobná, ale při delším bádání, porovnávání zjistíme menší či větší rozdíly. Také víme, že i v současné době vznikají

nová písma. Nejnovějším písmem je zřejmě písmo At-táž, které vzniklo v 1. polovině 20. století. Používáme jej na svatebních oznámeních

Obrázek 13 - Písmo At-táž

2.4 KALIGRAF A JEHO POSLÁNÍ

Kaligraf, písař či krasopisec při svém krásném uměleckém tvoření vidí v každém písmenku či tahu jistou symboliku. Při své tvořivé činnosti musí být velmi trpělivý, soustředěný a v naprostém klidu, aby se mohl pomocí kaligrafie vyjádřit. Budeme-li požadovat po kaligrafovi jakékoliv tvořivé umělecké písmo, musíme mu zajistit vhodné prostředí se správnou teplotou, přijatelnou vlhkostí a optimálním denním světlem. Dopřejeme mu dostatečný čas, prostor, potřebné kaligrafické pomůcky, a především velmi důležitý klid. Každý kaligraf musí ovládat své pocity, emoce či velmi důležitý svůj dech, protože toto vše se odráží na jeho umělecké práci. Arabská kaligrafie, a především ornament je o pravidelně se opakujícím rytmu, souměrnosti, síle, tloušťce a délce tahů. Čím více se zasvětime do tajů arabské kaligrafie a ornamentu, tím více zjistíme, jak složité toto krásné umění je. Zjistíme, že je složité svým rytmem, prostorem, ale také zároveň nesmírně dokonalé, především po stránce výtvarné.

V knize Půvab arabské kaligrafie Charif Bahbouh píše: „*Každý kaligraf musel mít své vlastní nářadí a nástroje, které byly jeho osobním tajemstvím. Výbava však vždy sestávala ze základních pomůcek:*

- *různá pera (aqlam)*
- *ostrý nůž (sikkín)*
- *krabička na pera (maqlama)*
- *kousek látky, na níž se pera pokládala (maṭraša)*
- *hadřík k otírání per (mimsaḥa)*
- *tuš nebo inkoust (midád, ḥibr)*
- *tvrdý kámen sloužící jako brousek (misann)*
- *nádoba na tuž (ze skla, keramiky nebo kovu)*“ (Charif 2002, str. 47).

Obrázek 14 - Kaligrafova výbava

Kaligrafem nazýváme tvůrčí osobnost s osobitým rukopisem a neopakovatelným kouzlem. To znamená, že osobnost každého kaligrafa poznáme dle jeho rukopisu pera, míry ozdob nad či pod písmeny a barvy tuše, která představuje poznávací znamení každého písaře. Nejčastěji byla používána barva černá, kterou si každý písař musel vyrobit z přírodních materiálů sám. Tuš se vyráběla rozpuštěním určitého množství saze, arabské gumy a duběnek ve vodě. Vzniklá kašovitá hmota byla po našlehání připravena ke krásnému psaní. Výroba tuše, příprava seříznutí pera a technika psaní byla tajemstvím každého písaře.

Veškerým základům arabské kaligrafie se mohly kaligrafové naučit na školách, které byly založeny ve 20. století. Mezi nejslavnější kaligrafické školy zařadíme školu v Káhiře, Damašku, Rabatu a Bagdádu.

V současnosti lze nahlédnout na sbírku arabského umění a arabských rukopisů kromě světových knihoven i v hlavním městě České republiky Praze, v Národní knihovně. Národní knihovna České republiky má v současnosti přes 200 arabských rukopisů, které jsou velmi vzácné nejen zpracováním, ale také dobou vzniku. Nejstarší rukopisy pocházejí z 11. až 18. století a v současnosti čekají na nové arabisty, kteří přepracují jejich obsahy. Arabské rukopisy v knihovně spojíme se jmény velkých písařů, kteří měli neopakovatelné kouzlo svého rukopisu.

3 ORNAMENT

Ornamentem rozumíme opakující se vzor v určitém pravidelném rytmu, souměrnosti, síle, tloušťce a délce tahů. Slovo ornament pochází z latinského slova *ornate* a jeho význam je *zdobit*. Samotný vývoj ornamentu je historickým odrazem lidské společnosti. S ornamentem se můžeme setkat v jakémkoliv umění, například v grafice, malířství či architektuře. Vytvořenými a dochovanými ornamenty dokazují různé kulturní společnosti počátky výtvarného umění. Tak jak se mění daná společnost a kultura, tak se mění i ornamentální tvorba. Ornamenty nazveme ta díla, která můžeme zpracovat různou technikou, na různorodém materiálu s určitou symbolikou. Ornament a jeho tvorba v současné době plní funkci především estetickou a z hlediska psychologie relaxační, ale v dřívějších dobách plnil funkci rituální či magickou. Většinu ornamentů můžeme vytvářet za předpokladu, že máme jistou míru představivosti, fantazie a přesnosti. Je možné vytvořit z jednoduchého tvaru díky opakování monumentální ornament, který není jen o náhodě, ale z hlediska matematiky například otočením a posunutím osové souměrnosti či středové souměrnosti. Na druhé straně, je spousta uměleckých a krásných vzorů, které vytváříme zcela nahodile a bezmyšlenkovitě.

3.1 ROZDĚLENÍ ORNAMENTU

Ornament lze rozdělit několika způsoby. V této diplomové práci si ornament rozdělíme dle obsahu, struktury a způsobu provedení. Uvedené rozdělení není konečné, protože ornamenty se mezi sebou navzájem kombinují, doplňují a prolínají.

3.1.1 Dle obsahu

Naturalistické motivy jsou čerpány z přírody, nejvíce používaný je rostlinný motiv. Zvířecí a lidské tělo či věcný motiv můžeme ztvárnit od miniaturních částí až po celý figurální ornament.

Abstraktní motivy, které jsou nejstarším typem ornamentů, mnohdy znázorníme velice jednoduše bezmyšlenkovým znázorňováním – čáráním. Oproti tomu můžeme znázornit abstraktní ornament pomocí různých propočtů, otočením a posunutím osové souměrnosti.

O kombinaci naturalistického a abstraktního obsahu můžeme říci, že se jedná o nejběžněji používanou formu při vytváření ornamentů z hlediska doby a různých národů.

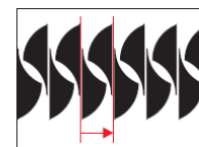
3.1.2 Dle struktury

Rozeta – tento ornament, jeho opakované úseky vytváříme z hlediska geometrie otočením, pomocí osové souměrnosti, nebo bez osové souměrnosti. Jedná se o jeden z nejstarších ornamentů, který měl velký význam především v asijském, indickém a arabském umění. S rozetou se setkáváme neustále v běžném životě, například na oknech, talířích, koláčích, pavučinách, květinových záhonech atd.

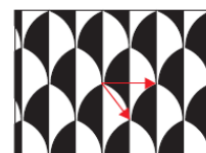
Obrázek 15 - Rozeta s osovou symetrií

Frýz – ornament označovaný jako nekonečný pruh neboli vlys či pás. Jedná se o geometricky rozmanitý ornament, při kterém využíváme posunutí, dále osovou, středovou a posunutou souměrnost. Vytváříme-li frýz na papíru, tak nakreslený frýz znázorníme jako konečný útvar. Jeho takzvanou nekonečnost si musíme představit v naší mysli. Frýzy používali Řekové, Egypťané či Asyřané například k výzdobě keramických váz, koberců či stěn. V současné době se s frýzy nejčastěji setkáváme na kobercích, krajkách, dlaždicích, otiscích pneumatiky či také v nemocnicích. Typickým příkladem je pásovitý vzor na kardiologii při posuzování srdečních ozev.

Obrázek 16 - Frýz

Tapeta – nekonečný plastický či plošný geometrický ornament, který pokrývá celou plochu. Z geometrického hlediska hovoříme o posunutí alespoň ve dvou různých směrech či o středové, osové a posunuté souměrnosti. Mezi tapety, které jsou vytvořené v ploše, můžeme zařadit i mozaiku. Mozaiku vytvoříme na rovinné ploše drobnými kousky z různých materiálů. Tapetový vzor můžeme vidět opět na kobercích, zdech, dečkách atd.

Obrázek 17 - Tapeta

3.1.3 Dle způsobu provedení

Plastický – ornament, nalézáme ho téměř všude. Plastičnost vychází převedením do trojrozměrné podoby z plošného ornamentu například v architektuře nebo sochařství. Jedná se o různé nápisy na zdech, zástěny, výplně oken, a jiné.

Plošný – ornament vychází z kresby, malby či grafiky na rovinné ploše. Jak již bylo napsáno, plošný ornament bývá většinou převedený do trojrozměrné podoby, kde vytváří ornament plastický.

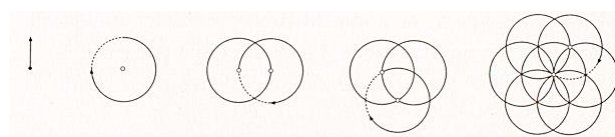
3.2 ARABSKÝ ORNAMENT

Arabský ornament je nedílnou součástí islámského umění. Jak již bylo uvedeno, ornament v současné době plní funkci především estetickou, ale v dřívějších dobách plnil funkci rituální či magickou. Budeme-li porovnávat arabské ornamente s ornamenty jiných kultur, tak zjistíme, že arabské ornamente se vyznačují pravidelnou symetrií a dokonalou přesností. Vše má dokonalý řád, rytmus, přesnost opakování a harmonii. V knize *Islámský design geniální geometrie* Daud Sutton píše, že: „*Vizuální struktura islámského vzoru má dva klíčové aspekty: kaligrafii využívající arabské písmo – jednu z nejvýznamnějších písařských tradic světa – a abstraktní zdobení založené na pestrém, ale pozoruhodně jednotném vizuálním jazyku.*“ (Sutton 2013, str.1). Mezi základní prvky arabského ornamentu zařadíme symetrické hvězdy, které mají nejčastěji šest, osm, deset, dvanáct a šestnáct paprskovitých cípů. Daud Sutton uvádí: „*Toto umění ryziho ornamentu se točí kolem dvou os: geometrického vzoru, harmonického a symetrického členění roviny, jež dává vzniknout složitě propojeným obrazcům, které vypovídají o nekonečnosti a všudypřítomném středu, a kolem idealizovaných rostlinných forem nebo arabeskových, spirálovitých výhonků, listů, poupat a květin ztělesňujících organický život a rytmus.*“ (Sutton 2013, str.1). Ornamente lze objevit na různorodých površích, vytvořené z nejrůznějších materiálů. Jedinečnost arabského ornamentu nalzáme jak ve figurativním umění, malířství, tak například i při pohledu na ručně vázané koberce, které jsou součástí téměř každého arabského interiéru. Nyní si představíme základní geometrické vzory a struktury arabského ornamentu.

3.2.1 Základní prvek – bod

K sestrojení jakéhokoliv ornamentu budeme vycházet ze základního prvku, bodu. Již staří Egypťané při plánování svých monumentálních staveb věděli, že určíme-li si vlastní bod pomocí kolíku a prodloužením tohoto bodu pomocí provazu vyznačíme úsečku, tak následně otočením této úsečky zakreslíme kružnici, nejjednodušší geometrický útvar. Chceme-li sestrojít přesnou kružnici, použijeme kružítko a pravítko.

Následně si vyznačíme druhou kružnici se středem na obvodu první kružnice a procházející jejím středem. Takto budeme rýsovat, než zobrazíme všech základních šest kružnic. Těchto základních šest kružnic můžeme využít pro jakékoliv pravidelné nekonečné geometrické konstrukce. Když tuto základní plochu stávající ze šesti kružnic budeme nadále doplňovat dalšími kružnicemi a postupně vznikající obrazec budeme doplňovat oblouky, přímkami a různě proplétajícími se rostlinami, tak docílíme zajímavého obrazce – ornamentu vyplňující prostor arabeskovými motivy. O tom, co je *arabeska* se dočteme v následující kapitole.

Obrázek 18 - Bod, začátek všeho

Přestože je *bod* začátek všeho, za ornament ho nepovažujeme. Teprve následným opakováním bodu, docílíme ornamentu. Zde jsme jako ukázkou zvolili kružnici, ale to samé provedeme i se čtvercem, obdélníkem, trojúhelníkem či jiným geometrickým obrazcem. Podíváme-li se do historie, tak geometrický tvar byl důležitý nejen pro arabský svět, ale i pro Kelty, Iry či národy Ameriky.

3.2.2 Arabeska

Daud Sutton uvádí, že arabeskové motivy, v perštině islimi, jsou doplněním geometrických vzorů (Sutton 2013, str. 14). Arabeskou můžeme označit krátkou literární povídku, taneční baletní postoj na jedné noze s druhou nohou zanoženou a napjatou či potravinářské lisované pečivo různých tvarů, ale v arabském světě arabeska označuje plochý geometrický ornament s rozmanitě stylizovanými propletenými rostlinami. Arabeskové motivy se mohou nacházet na různých podkladech, například na mramorové desce, na omítce domu, dlaždicích či ručně vázaných kobercích. Vždy se jedná o propletené spirály doplněné rostlinnými prvky. Propletené rostlinné spirály v arabském světě symbolizují život člověka v různých životních cyklech. Arabeskové vzory nalzáme nejen na dlaždicích, kobercích, omítkách, ale i v Koránu – posvátné knize islámu. Na základě rozmanitých arabeskových vzorů můžeme rozpoznat oblast, ze které daná arabeska pochází. V knize Islámský design geniální geometrie od Dauda Suttona se

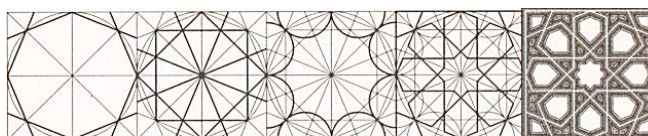
píše, že: „Vzory, jako je ten dole, se často vinou texty koránu, nalézáme je ve vlysech a na titulních listech iluminovaných knih. V těchto případech stvolý pokračují za písmeny, zatímco listy a květiny vyplňují zbývající prostor.“ (Sutton 2013, str.14).

Obrázek 19 - Arabeskový motiv

3.2.3 Rozeta

Mezi další charakteristický geometrický vzor zařadíme rozetu. Rozetu vytvoříme několikerým otočením základního motivu s použitím či nepoužitím osové souměrnosti. Vícečetné rozety nacházíme v arabském světě téměř kdekoliv, například na oknech, dlažbách, dřevořezbách. V následující ukázce můžeme pozorovat postup vzniku osmičetné rozety, kde na úplném počátku byl bod a kružnice. Daud Sutton v knize Islámský design geniální geometrie (str.11,2013) uvádí, že tato osmičetná rozeta může být jako samostatná jednotka, která tvoří prostý panel obložení.

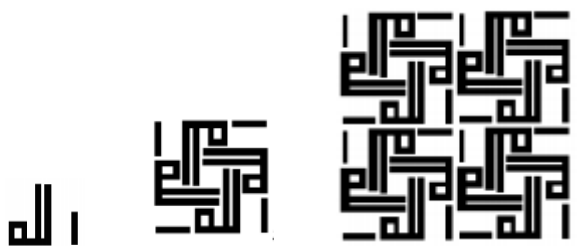

Obrázek 20 - Vznik rozety

3.2.4 Kaligrafický ornament

Kaligrafii, zejména té arabské, připisujeme od nepaměti hluboký duchovní význam. Na samém počátku se přednes z Koránu věřící učili zpaměti, ale postupem času bylo potřeba vše zaznamenat v písemné, především ve zdobené formě. Později se arabské písmo stalo součástí výzdoby i zcela běžně užívaných předmětů. U kaligrafického ornamentu objevujeme souhru jednotlivých tahů písmen, slov či vět, které opakujeme, otáčíme a navzájem do sebe proplétáme do různých obrazců. V následující ukázce je znázorněn postup, jak vznikl kaligrafický ornament od slova Alláh napsaného kúffickým písmem přes následné opakování a otáčení. Kúffické písmo je hranaté a ze všech stylů nejvíce geometrické. I pro samotného arabského čtenáře je téměř nečitelné. V současné době se používá většinou pro známé posvátné fráze než pro sdělení nových informací.

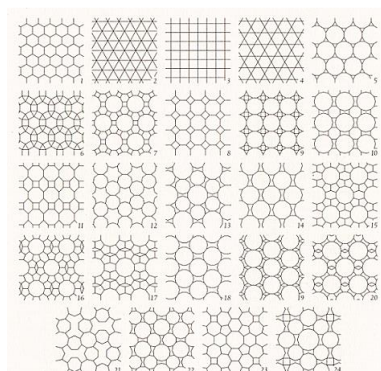
V prostřední ukázce vidíme slovo Alláh čtyřikrát zopakováno a otočeno o 90 stupňů. Na třetím obrázku je předchozí tvar znásobený čtyřikrát do plošného ornamentu.

Obrázek 21 - Ornament tvořený opakováním

3.2.5 Podmřížky

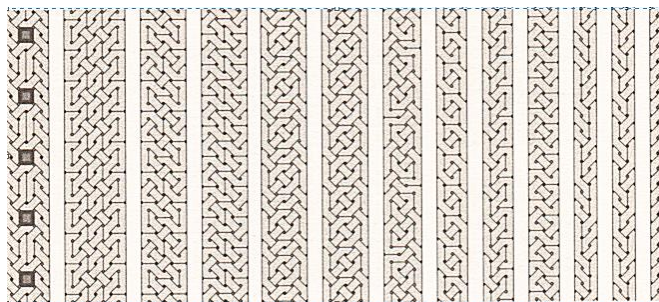
V islámském světě využíváme takzvané systémy mnohoúhelníkových podmřížek, které tvoří základ pro geometrické vzory. Pro osmičetné hvězdy či čtverce vycházíme ze čtvercové sítě. Trojúhelníkovou sítí se pracujeme k ornamentům vlnkovitému tvaru. Na první pohled jednotlivé podmřížky vyznačují zmatek a chaos, ale po důkladném prozkoumání zjišťujeme, že tomu tak není. Vše má svůj řád a symetrii, a proto také pravidelně opakující se vzor. K vypracování těchto mřížek využijeme rýsovací potřeby: pravítku, tužku, kružítko. Na následujícím obrázku představujeme podmřížky, které jsou využity v knize Daudda Sutonna (str. 56, 2013).

Obrázek 22 - Podmřížky

3.2.6 Ozdobné okraje

Podíváme-li se do arabských knih, tak velmi často se zde setkáme se zlacenými proplétanými zdobenými okraji. Tyto okraje používáme například k orámování názvů částí či celých kapitol. Pro muslimy asi nejznámější a nejcennější ukázkou zdobených okrajů nalezneme v iluminovaném Koránu. Daud Sutton uvádí, že tyto zdobené okraje se nejčastěji vytváří na jednoduché mřížce z teček a velmi často jsou vybarveny modře a červeně (str. 58, 2013).

Obrázek 23 - Ozdobné okraje

Vyobrazené obrázky v této kapitole jsou převzaty z knihy *Islámský design* od Dauda Suttona. Na arabský ornament neboli design, jak uvádí Daud Sutton (str.50, 2013), lze pohlížet jako na formu vizuální hudby, opakování a rytmus motivů, které vytvářejí vnitřní pocit vyváženosti. Přestože na první pohled vnímáme ornamente jako zcela jednoduchá a rychle vytvořená díla, tak tomu zcela určitě není. Jakoukoliv nepřesnost ornamentu poznáme tím, že dílčí obrazce nebudou do sebe zapadat. Neustálým opakováním vytváříme nekonečnou sadu vzorů – puzzlů a je jen na nás, jak s ní naložíme. Kdy již uznáme, že vytvořený ornament splňuje naši představu a kdy ji ještě nespĺňuje. V arabském ornamentu hraje velkou roli i barva. Na jedné straně obdivujeme jednobarevnost, ale na druhé straně také přemíru barevnosti.

4 KALIGRAFIE A ORNAMENT VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

Vyučovací předmět výtvarná výchova je zařazena do vzdělávací oblasti Umění a kultura. Ve výuce se snažíme vést žáky k sebepoznání, že umění a kultura patří k lidské společnosti od nepaměti. Prostřednictvím různorodých činností a různých prostorů žáky seznamujeme s novými výrazovými prostředky výtvarné výchovy. Se žáky navštěvujeme výstavy, kde je seznamujeme s autory, jejich uměleckými díly a jejich výtvarnými rukopisy. V rámci školních besed, autorského čtení ve školách nebo městských knihovnách poznáváme současné dětské autory a ilustrátory knih. Poznáváme známé i neznámé kultury prostřednictvím různých obrázků, suvenýrů, vyprávění a cestopisných besed. Při výuce výtvarné výchovy u žáků utváříme a rozvíjíme klíčové kompetence, které přispívají k jejich úspěšnému, plnohodnotnému životu, a především k rozvíjení jejich estetického citění. Při výuce výtvarné výchovy dochází k prolínání průřezových témat a jejich okruhů, jako jsou například Člověk a jeho svět, Člověk a příroda, Umění a kultura, Multikulturní výchova a jiné. V rámci posledního průřezového tématu na naší ZŠ v Semilech probíhá každoročně projektový den Mezinárodní den jazyků. V tento den má každý ročník zadanou evropskou či mimoevropskou zemi, na kterou zpracuje svůj projekt se zadaným úkolem.

Cílem této diplomové práce bylo seznámení žáků na 1. stupni ZŠ s uměním arabské kaligrafie a arabského kaligrafického ornamentu. Výtvarné práce žáků v rámci praktické části se uskutečnily nejen s ohledem na materiální vybavení školy, věk žáků, moji výtvarnou praxi s těmito žáky, ale v současné době také i s ohledem na migrační situaci arabského národa. Žáci 4. a 5. ročníku mají na naší ZŠ během týdne jeden dvouhodinový blok, kdy se střídá po týdnu výtvarná výchova s pracovními činnostmi. Výtvarná výchova a pracovní činnosti probíhají z větší části ve kmenové třídě, dále dle stanovené výtvarné činnosti žáci tvoří v pracovní dílně, na školním pozemku či v přírodě v blízkém okolí školy. Mnohdy se výtvarná činnost doplňuje s pracovní činností.

S prvními ornamenty se žáci seznamují již od útlého věku, aniž by o tom věděli. Přemíra zdobení nějakého složitějšího prvku než samotný obsah, je dle Didaktiky výtvarné výchovy od Hazukové a Šamšuly (str. 90,91, 2005) u dítěte zcela normální jev. Hovoříme o takzvaném nepravém ornamentu, kdy žáci nejsou schopni výtvarně pojmout velkou plochu, a proto ji rytmicky pomocí různých tvarů změní, rozčlení. Při této výtvarné činnosti mnohokrát vznikají zajímavá díla, která by za běžné situace ani nevznikla. Žáci

se při vlastní tvorbě ornamentu učí ovládat své emoce, rytmus, rozvíjí svoji představivost a fantazii. Během tvorby uplatňují cit pro tvarování a barvu.

4.1 Výchovné a vzdělávací strategie předmětu Výtvarná výchova

Kompetence k učení:

- Vedeme žáky k zodpovědnosti za své vzdělávání, motivujeme je pro celoživotní učení.
- Podporujeme tvořivost.
- Seznamujeme žáky s cílem vyučovací hodiny.
- Pozitivně motivujeme žáky k experimentálním činnostem, podporujeme radost z výtvarného tvoření.
- Uplatňujeme individuální přístup.

Kompetence komunikativní:

- Podporujeme u žáků komunikativní dovednosti.
- Budujeme při výuce přátelskou atmosféru, kde se žáci nebojí vyjádřit svůj vlastní názor.
- Učíme žáky naslouchat druhých, obhajovat svůj názor, postoj a vhodně argumentovat.

Kompetence k řešení problémů:

- Podporujeme u žáků logické a tvořivé myšlení a učíme je řešit problémové situace z reálného života.
- Podporujeme přátelské prostředí, kde se žáci nebojí ukázat ostatním, co umí.
- Vedeme žáky k dovednostem hledání optimálních řešení problémů a učíme je řešit problémy na modelových situacích.

Kompetence občanské:

- Vedeme žáky k uvědomění svých práv, ale i povinností.
- Respektujeme názory spolužáků, druhých lidí.
- Oceňujeme kulturní dědictví, pozitivní postoj k uměleckým dílům.

- Aktivně se zapojujeme a účastníme kulturního dění v okolí.

Kompetence sociální a personální:

- Vedeme žáky k ohleduplnosti a úctě při jednání se spolužáky, s lidmi.
- Učíme žáky v případě potřeby pomoci druhým lidem a zároveň nebát se požádat o pomoc.
- Podporujeme sebedůvěru, oceňujeme zájem a snahu učit se.
- Vedeme žáky ke spolupráci.

Kompetence pracovní:

- Vedeme žáky k pozitivnímu vztahu k práci.
- Bezpečně a účinně používáme výtvarný materiál a pomůcky.
- Využíváme znalostí a zkušeností ke svému rozvoji.
- Vedeme žáky ke správné pracovní morálce (pečlivost, přesnost, dokončení započaté práce, a jiné)

(<http://www.msmt.cz/file/41216/>), str. 86-90

4.2 Výtvarné techniky

S veškerými výtvarnými technikami se žáci seznamují postupně, dle zvoleného cíle a obsahu. Naší snahou bylo seznámení žáků s různými výtvarnými technikami. Žáci se seznámili například se skrytou a vytlačovanou kresbou, zmizíkovou rezervou, perokresbou, perokresbou do mokrého podkladu, koláží, papírořezem. Také psaní kaligrafického textu různým psacím nástrojem na různý podklad bylo pro mnohé žáky zajímavým výtvarným zpracováním.

S kresbou, základem veškeré výtvarné tvorby, se setkáváme již od útlého věku dítěte. S věkem a nabytými výtvarnými dovednostmi se kresba zdokonaluje. Snahou každého učitele by mělo být, tyto výtvarné dovednosti obohacovat různými výtvarnými činnostmi. To znamená, vyzkoušet si kresbu nejen tužkou a pastelkou, ale například i tuší, rudkou, uhlem nebo klovatinou. Zpravidla s dětmi kreslíme na bílý papír, ale v rámci experimentu jsou i jiné zajímavější materiály. Zařadíme sem například alobal, dřevěná dřívka na nanuky, kámen, průhlednou fólii či textil. Také velikost papíru je mnohdy opomíjená. Nejběžněji žáci na prvním stupni základní školy výtvarné činnosti vytváří na papír formátu A4. V případě, že dostanou větší formát papíru, tak dochází u některých

žáků k rozčarování. Mnozí si neví rady, jak a kde na ploše papíru začít pracovat. A proto i po skončení výtvarné činnosti zůstává plocha papíru mnohdy prázdná, nevypracovaná. Žáci ze zvyku kreslí obrázek malý, nevyužívají celý prostor. V následující části si představíme část výtvarných technik, se kterými se setkáme v metodických listech.

Kresba tuší

Dle zvoleného psacího nástroje vytváříme lineární kresbu, šrafuru či jiné zajímavé stopy. Pro kaligrafii a jiné dekorativní účely použijeme například redispero a atopero různých koncovek nebo francouzské pero. Experimentujeme s různými nástroji, především materiály. Kreslíme například bambusovým perem, špejlí, dřívkem, klacíkem zkrátka vším, co zanechává zajímavou stopu. Tuš zapouštíme také do mokrého podkladu či doplňujeme jakoukoliv barvou. Na počátku výtvarné činnosti žáky seznámíme s bezpečností. Upozorníme na uzavírání lahviček s tuší při opouštění místa, předcházíme tím vylití tuše.

Kresba zmizíkem (rezerváž zmizíkem)

Tato kresba má pro žáky své specifické kouzlo překvapení. Bílý či barevný papír potřeme neředěným modrým inkoustem, dle zvoleného papíru je nutné potřít papír i vícekrát. Po zaschnutí inkoustu kreslíme zmizíkem obrázek dle zadání. Snažíme se inkoust co nejvíce odkrýt, aby vynikl bílý či barevný podklad. Obměna této kresby spočívá v opačné činnosti. Nejprve nakreslíme zmizíkem obrázek a poté ho přetřeme inkoustem.

Skrytá kresba

Nakreslíme obrázek bílou svíčkou či voskovkou a přetřeme vodovými barvami. Výtvarná činnost opět představuje neviditelnou kresbu s překvapením, protože až po přetření obrázku vodovými barvami, vidíme kreslený objekt. Metodické obtíže mohou nastat u žáků, kteří mají problém s pozorností a pamětí, protože v danou chvíli nevidí a nepamatují to, co již nakreslili. A tím výsledný obrázek připomíná bezcílnou čmáranici, přestože tomu tak původně nebylo.

Vytlačovaná kresba

Na měkký podklad položíme silný alobal. Na alobal tupou tužkou pomalu kreslíme zvolený motiv. Vytlačovaný obrázek je zajímavý z obou stran. Možný výtvarný přesah vytvoříme přetřením obrázku tuší. Po krátkém zaschnutí tuš vytřeme ubrouskem

z obrázku. Pomocí tuše vytvoříme patinu, která připomíná kovovou tabulku. Činnost je pro žáky zajímavá a snadná. V případě, že nebude alobal dostatečně silný a tužka náležitě tupá, může dojít k protržení alobalu.

Kresba do mokrého podkladu (zapouštění barev)

Výtvarná technika mokrou stopou je pro děti velmi zajímavá a co se týče zpracování rychlá. Na navlhčenou bílou čtvrtku nanášíme vybranou vodovou barvu a její různé tóny či různé barvy zcela nahodilě štětcem či houbičkou, tupujeme. Po velmi krátkém a nepatrném zaschnutí barevného podkladu začínáme kreslit či psát dle zadání. Kreslíme či píšeme například štětcem namočeným do vodové barvy či redisperem namočeným do tuše. Snažíme se o zapouštění vodové barvy či tuše do mokrého podkladu. Na vzniklém obrázku nevidíme ostré linie obrázku či písma, vše je zapuštěné. Zde dochází k problému, kdy žáci mají buď velmi mokry podklad (lože) a vše se ztrácí v jedné barvě. Nebo následuje opačný problém, kdy je podklad téměř suchý a jednotlivé barvy se nezapouštějí.

Protisk

Mezi přeložený papírový arch vložíme kopírovací uhlový papír. Upozorníme na správnost vložení uhlového papíru. Na připravený papírový arch kreslíme tužkou zadaný motiv. Jestliže jsme uhlový papír vložili správně, tak se kreslený obrázek přenesl na další volnou plochu. Výtvarný přesah vytvoříme vybarvením vhodných míst, například pastelkou či tužkou. Se staršími žáky můžeme protisk využít k přeložení papíru na více částí a následnému správnému přeložení a vložení uhlového papíru. Původní obrázek se překreslí dle osové souměrnosti uvnitř papíru, tak jak je ukázáno ve výtvarné činnosti žáků 4. ročníku ve 2. metodickém listu.

Papírořez

Výtvarná technika pocházející z Asie, při které pracujeme s ostrým řezacím nožem. Zvolené motivy vyřezáváme například ze čtvrtky, vrstveného kartonu, dřeva. Pod zvoleným materiálem musíme mít desku, na které řežeme zvolený motiv. Hlavní efekt celkového dojmu vytváříme vyřezanými průhledy, které můžeme ještě podložit barevným papírem. Vynikne nám kontrast celého papírořezu. Při vyřezávání dbáme na dokonalém prořezávání a na zachování kompaktnosti. Aby celý obrázek držel pohromadě v rámečku a nepotrhal se. Papírořez využijeme také při tisku z koláže a ze šablon. Na prořezaný papír

naválíme barvu a provedeme tisk knihařským či kovovým grafickým lisem. Jestliže není k dispozici lis, použijeme velmi měkký podklad a váleček na nudle. Před zahájením práce s řezacím nožem upozorníme žáky na bezpečnost při prořezávání papírořezu.

Koláž

Mezi netradiční výtvarné postupy zařadíme koláž, která má mnoho podob. Jedná se o vrstvení silnějšího papíru či jiného vhodného materiálu na připravenou plochu. Budeme-li provádět tisk z koláže, je potřeba kvalitní lepení jednotlivých kusů, abychom mohli následně nanést barvu a tisknout. Zde nám koláž slouží jako šablona k následné činnosti, tisku. Jestliže nebudeme nanášet barvu a tisknout, tak nalepená koláž již bude konečným výsledkem naší činnosti. Vytváříme netradiční výtvarnou techniku netištěnou. Tuto koláž rozlišujeme dle zvoleného materiálu a pracovního postupu. Nejčastěji pracujeme s papírem různé kvality a textilem. Dle pracovního postupu rozlišujeme například koláž papírovou, koláž novinovou, koláž textilní, koláž z frotáže, dekoláž, koláž z muchláže, roláž, proláž a jiné. Tyto koláže jsou oblíbenou činností většiny žáků, protože zde využívají svoji fantazii při skládání a sestavování obrázku z jakéhokoliv materiálu. Přesnost při stříhání a čistota při lepení dílků někdy nečekaně pokazí výsledný dojem. V rámci metodiky, žákům neustále připomínáme, jak je důležitá přesnost a čistota výsledného díla.

Gumotisk (vykrývací rezerváž)

Vykrývací technika, která částečně připomíná tisk. Obrázek nejprve nakreslíme klovatinou, kterou necháme zaschnout. Kreslíme štětcem, špejlí, dřívkem či perem. Jakmile klovatina zaschne, zbylá místa vybarvíme suchým pastelem nebo tiskařskou barvou. Protože je klovatina ředitelná vodou, tak po zaschnutí ji z obrázku teplou vodou vymyjeme. Na ploše zůstane pouze suchý pastel nebo tiskařská barva a v místech, kde byla klovatina, je bílé místo. Tuto techniku lze obměnit tím, že nejprve obrázek nakreslíme tuší. Po zaschnutí tuše překreslíme ještě klovatinou, kterou po zaschnutí opět odstraníme. Se suchým pastelem nebo tiskařskou barvou nám na obrázku zůstane ještě tuš.

Podrobnější pracovní postupy výtvarných technik uvedeme u jednotlivých činností v praktické části.

4.3 Mezipředmětové vztahy

S kaligrafií a ornamentem pracujeme se žáky nejen ve výtvarné výchově, ale v rámci rozvíjení klíčových kompetencí žáků prolínáme učivo v různých předmětech. Víme, že cílem této diplomové práce je seznámení žáků s arabskou kulturou a arabským kaligrafickým ornamentem. Proto na samém počátku žáky citlivě seznámíme s touto, pro nás velmi odlišnou kulturou, a to prostřednictvím četby, shlédnutím cestopisných dokumentů či diskuzí. Současná situace v arabském světě není bezpečná, alespoň to tak téměř denně slyšíme a vnímáme ze sdělovacích prostředků. Přesto některé země žáci znali velmi dobře, protože je v minulosti navštívili o prázdninách. Pamatovali si především název státu a sportovní aktivity u moře. Mezi nejnavštěvovanější destinace žáků zařadíme Maroko, Tunis, Egypt a Spojené arabské emiráty. Někteří z nich, a nebylo jich málo, navštívili také nejznámější kulturní památky těchto zemí. Cílem ale i snahou autorky této práce bylo u žáků probudit zájem o novou kulturu, dále propojení cestovatelských zkušeností a poznatků z vyučovacích předmětů do praktické části této diplomové práce. Mezipředmětové vztahy uvedeme v jednotlivých metodických listech.

Český jazyk

Již od 1. ročníku v hodinách českého jazyka učíme žáky techniku psaní písma. Pro zpracovávání výtvarných prací žáky seznámíme nejprve obecně s historií písma a následně představíme několik typů písma, která nepatrně historicky souvisí s našimi dějinami. K současné české abecedě představíme například písmo hlaholici, nejstarší slovanské písmo, ruskou azbuku – písmo, které bylo součástí výuky ruského jazyka před rokem 1989 a řeckou abecedu, kterou používáme v hodinách geometrie k označení úhlů geometrických útvarů. Po seznámení s obecnou historií písma, následuje seznámení žáků s obecnou a následně s arabskou kaligrafií. Během společného čtení si mimo jiné přečteme z knížky Pohádky z tisíce a jedné noci od Františka Hrubína orientální pohádku Aládin a kouzelná lampa. Po společném čtení se žáky ztvárníme příběh o Aladinovi pomocí narativní pantomimy a příběh odvyprávíme po jedné větě.

Matematika

V geometrii si vyzkoušíme rýsování a vybarvování geometrických obrazců na čtverečkovaném papíru dle osové souměrnosti. Rýsováním mnoha kružnic se stejným poloměrem vytvoříme mandaly, takzvané ornamentální květy. Dalším matematickým

propočítáváním a doplňováním vzorů můžeme se žáky narýsovat nové a zcela jistě složitější geometrické ornamenty.

Vlastivěda

Ve vlastivědě se žáky procvičujeme všeobecnou orientaci na mapě. Nejprve se seznámíme s mapou České republiky, dále s mapou Evropy a poté s mapou celého světa. Vyhledáváme místa, která známe, postupně ukazujeme všechny světadíly a poté země, které zařadíme do arabského světa. Vzpomínáním, které prázdninové destinace v arabském světě žáci navštívili, ukazujeme například Maroko, Tunis, Egypt, Spojené arabské emiráty, a jiné.

Během výuky zhlédneme se žáky cestopisy běžně dostupné na stránkách České televize. Po zhlédnutí každého dokumentu diskutujeme o běžném životě tamních obyvatel a porovnáváme jejich a náš život. Srovnáváme a přemýšlíme, zda bychom v dané zemi chtěli žít.

Samozřejmě také hovoříme i o zemích, které by žáci chtěli jednou navštívit.

5 PRAKTICKÉ VYUŽITÍ ARABSKÉHO ORNAMENTU

Výtvarné práce této diplomové práce vypracovali žáci ZŠ Mnichovo Hradiště a ZŠ Dr. F. L. Riegra Semily. Téma ornamentu a kaligrafie zajímalo všechny zúčastněné žáky, už proto, že bylo pro mnohé nové, neznámé.

ZŠ Mnichovo Hradiště – základní školu nacházíme téměř v centru města Mnichovo Hradiště ve Středočeském kraji. Školu navštěvují místní žáci, ale i žáci z nejbližšího okolí například z Kláštera Hradiště nad Jizerou, Březiny, Bosně, Kněžmostu, a jiné. Ve školním roce 2016/2017 navštěvovalo základní školu celkem 369 žáků v devatenácti třídách. Úvodní část výtvarných prací této diplomové práce zpracovali žáci 4. ročníku ve školním roce 2016/2017 této ZŠ v rámci předmětu Výtvarná výchova. Počet žáků této třídy byl dvacet jeden, z toho deset dívek a jedenáct chlapců.

ZŠ Dr. F. L. Riegra Semily – základní školu nacházíme v okrajové části města Semily v Libereckém kraji. Z velké části tuto základní školu navštěvují žáci z místního sídliště Řeky a jeho nejbližšího okolí. Z okolních obcí lze jmenovat Chuchelnu, Slanou u Semil, Bítouchov, a jiné. Ve školním roce 2016/2017 navštěvovalo základní školu 402 žáků v osmnácti třídách. Navazující výtvarné práce této diplomové práce zpracovali žáci 4. a 5. ročníku ve školním roce 2017/2018 této ZŠ v rámci předmětu Výtvarná výchova. Ve 4. ročníku pracovalo dvacet osm žáků, z toho jedenáct dívek a sedmnáct chlapců. V 5. ročníku pracovalo sedmnáct žáků, z toho jedenáct dívek a šest chlapců. Se žáky obou tříd se autorka diplomové práce teprve seznamovala, proto bylo potřeba na samém počátku nastavit pravidla při samotném výtvarném tvoření. Některé výtvarné techniky žáci neznali, a proto mnozí pracovali s velkým nadšením a elánem.

Cílem autorky této diplomové práce bylo nejen seznámení s arabskou kulturou, ornamentem a kaligrafií, ale také i představení několika nových výtvarných technik či postupů. S písmem žáci obou základních škol pracovali dohromady přibližně necelé dva roky. Motivace u žáků probíhala četbou příběhů, ukázkami různých obrázků z knih, časopisů, katalogů, prospektů dovezených z navštívených míst, internetu, a jiné. Na ZŠ v Semilech každoročně v květnu a červnu mají žáci možnost sdílet výuku s muslimskou dívkou, která si zde v České republice doplňuje základní vzdělání. Její matka pochází z České republiky a její otec ze Sýrie. Tato dívka již také přijala muslimskou víru, tak jako její matka. V rámci tohoto multikulturního vzdělávání nedochází k žádným zásadním problémům na základní škole, protože většina rodičů

těchto žáků její matku znají, coby bývalou spolužačku, kamarádku. Proto i při vypracování výtvarných děl nebyl žádný problém jak mezi rodiči, tak i mezi dětmi. Naopak, u žáků můžeme pozorovat zvědavost, zájem o informace rozdílného způsobu života dívky, především u děvčat. Zbylou část školního vzdělávání si dívka a její sourozenci doplňují v Rumunsku, protože jim byl před léty zamítnut návrat do Sýrie.

První dvě výtvarné práce pro žáky představují seznámení s ornamentem. Jedná se o pochopení podstaty ornamentu, kdy se určitá část z nějakého důvodu opakuje či otáčí. Následující výtvarné činnosti již představují kaligrafickou práci a v některých případech i možný výtvarný přesah. Poslední práce, arabské kaligrafické ornamenty, pocházejí z tvorby samotné autorky diplomové práce.

5.1 Metodický list

OKNO - ROZETA

Ročník: 4. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvíjení představivosti, přesnosti, seznámení žáků s pojmem rozeta.

Výtvarný problém: Návrh výplně kruhového okna.

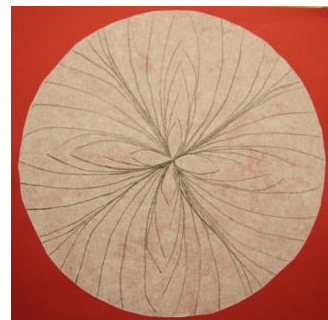
Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Bílý, průsvitný a barevný papír A4, kružítko, nůžky, lepidlo, psací potřeba dle vlastní volby.

Mezipředmětové vazby: Geometrie – rýsování kružnice, kružnice X kruh.

Motivace: Žáky seznámíme s pojmem rozeta. Při seznamování zjistíme, že slovo rozeta má více významů. Například se jedná o kruhové zdobené okno, symetrický výbrus na broušeném skle, kolo v řetězovém převodu a skvrna na srsti savců. Nás bude zajímat první význam slova. Dále si objasníme, jak rozety vznikají a jaké mohou být jejich možné varianty. Na interaktivní tabuli shlédneme se žáky různé ukázky oken gotických katedrál, arabských mešit, mandal či nazdobených dortů či koláčů. Pozorujeme a porovnáváme rozdílné, a především charakteristické znaky pro danou dobu a kulturu.

Postup: Celou tuto činnost provádíme v několika dílčích pracovních krocích. Se žáky si během této činnosti procvičíme získané poznatky z oblasti učiva zlomků a geometrie – rýsování kružnice a rozdíl mezi kružnicí a kruhem. Nejprve narýsuje na bílý a průsvitný papír A4 kružnici o poloměru 10 cm, kterou následně rozdělíme pomocí pravítka s ryskou na čtyři shodné díly. Následně začínáme pracovat s bílým papírem. Do vybrané části kružnice na bílém papíru nakreslíme svoji předlohu vzoru výplně okna – nyní vyplníme pouze $\frac{1}{4}$ kružnice. Poté na tento bílý papír přiložíme průsvitný papír s připravenou kružnicí (obě kružnice se překrývají). Nyní zvolenou psací potřebou překreslíme na průsvitný papír svoji předlohu z bílého papíru. Jakmile máme tuto $\frac{1}{4}$ překreslenou, opatrně pootočíme kružnici na průsvitném papíře o $\frac{1}{4}$. Po tomto druhém překreslení máme již zaplněnou jednu polovinu kružnice. Takto postupujeme, dokud nezakreslíme celou plochu. Jakmile zakreslíme celou plochu, z kružnice vznikne kruh. Tento kruh – rozetu vystříhneme a nalepíme na barevný papír. Barvu papíru si žáci volí sami, rozhodují se dle barvy psací potřeby a vlastního výtvarného citění.

Obrázek 24 - Rozeta

Postup, který zde uvádíme je pro rozdělení kruhu na čtyři shodné díly. Se staršími žáky můžeme pracovat s kruhem, který bude rozdělen i na více částí.

Závěr: Žáci si svá díla hodnotili pozitivně. Byli překvapeni vzniklým obrázkem na základě pouhého otočení.

Reflexe pedagoga: Tato činnost žáky bavila a byla provedena bez větších problémů. Vznikaly pěkné rozety. Problémy nastaly z nepřesností pootočení kružnice u několika žáků. Byli to především u žáků, kteří mají problém s pozorností a jemnou motorikou. Ještě malý problém nastal při stříhání průsvitného papíru. Ten, kdo neměl ostré nůžky, tak se mu jemný průhledný papír stříhal s obtížemi. Přesto vzniklo mnoho zajímavých rozet, které vznikly z velmi jednoduché předlohy, čehož si povšimli i žáci.

5.2 Metodický list

NÁVRH VZORU TAPETY

Ročník: 4. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvíjení představivosti, seznámení žáků s uhlovým papírem.

Výtvarný problém: Návrh vzoru tapety a následné rozmnožení vzoru přes uhlový papír.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Papírový arch A3, uhlový papír modrý a černý, tužka, pastelky.

Mezipředmětové vazby: Geometrie – osová souměrnost, Člověk a jeho svět – historie v administrativě.

Motivace: Nejprve žákům ukážeme kufříkový psací stroj Consul, který ve škole stále máme k dispozici. Kdysi patřil k povinné výbavě paní sekretářky, ale nyní slouží již jen jako názorná pomůcka pro žáky. Povídáme si se žáky o době, kdy nebyly počítače, tiskárny a další jiné technické pomůcky v administrativě. Jak kdysi paní sekretářka či kdokoliv jiný rozmnožoval kopie psaného textu. Klademe otázky, např.:

- Co je (byl) psací stroj?
- Čemu se říkalo „kopírák“?
- Kdo ví, jakým způsobem se kdysi mohlo udělat například dvacet stejně shodných dopisů, zápisů?
- Co se stalo, když byla v textu objevena chyba? Dala se odstranit?

Někteří žáci neměli problém s odpověďmi, ale mnozí ano. Psací stroj a uhlový papír někteří viděli poprvé.

Postup: Nejprve žáci obdrží bílý arch papíru A3, který dle vzoru přeloží na čtyři shodné díly. Po správném přeložení celého archu, žáci obdrží dva modré či černé uhlové papíry A4. Uhlové papíry vložíme dle názorné ukázky učitele mezi správně a přesně přeložený bílý papír. Upozorníme žáky, že v případě, že uhlový papír vloží obráceně, bude kopie jejich návrhu tapety na jiné straně bílého papíru, než by měla být.

Na připraveném bílém papíru, již i s uhlovým papírem, nakreslíme svůj předem připravený návrh tapety. Vysvětlíme žákům, aby si předkreslili zajímavý, ale přesto zcela jednoduchý vzor. Návrh tapety kreslíme pouze na přeloženou stranu, tedy $\frac{1}{4}$ papíru. V této fázi vybarvíme políčka, která se zdají být zajímavá. Vybarvení není povinné. Po nakreslení připraveného návrhu opatrně odstraníme uhlový papír a celý arch papíru opatrně rozevřeme. Zjistíme, že předkreslený návrh byl překreslen najednou čtyřikrát, máme tedy zakreslenou celou plochu A3. Dle svého uvážení a výtvarného citění vybarvíme určitá místa tužkou či barevnou pastelkou. Zadáme podmínku, že místo co vybarvíme v jedné části ($\frac{1}{4}$), musíme vybarvit i ve zbývajících částech ($\frac{3}{4}$) papírového archu. Tímto způsobem vznikly zajímavé návrhy, které nebyly časově a výtvarně náročné.

Obrázek 25 - Tapeta

Závěr: Žáci byli velmi překvapeni tím, jak jednoduše a rychle vznikaly zajímavé vzory tapet. Tato činnost se jim líbila. Žáci byli velmi potěšeni tím, že jim bylo umožněno vzít si uhlový papír domů k dalším experimentům.

Reflexe pedagoga: Tato výtvarná činnost proběhla zcela bez problémů. Jen ve dvou případech žáci otočili papír, tím se kopie objevila v jiné části papírového archu. Překvapením bylo, že mnozí žáci uhlový papír neznali. Jejich výsledná činnost v jejich očích zaznamenala veliký údiv. V závěrečné diskusi někteří žáci přiznali, že psací stroj viděli poprvé a netušili, co takzvaný uhlový papír dokáže.

Vzniklé návrhy tapet budeme v následujících činnostech dále zpracovávat. Ukážeme si zde tři výtvarné přesahy, které jistě nejsou jediné, ale pro další činnosti jsou jistě inspirující. Pro následující činnosti si vybereme jeden či dva zajímavé návrhy tapet, které zmenšíme na formát papíru A4. Samozřejmě můžeme zvolit více vzorů i jiný formát. Záleží na vzájemné dohodě, schopnostech žáků a také na počtu žáků dané třídy.

Výtvarný přesah I.:

PAPÍROŘEZ Z NAVRŽENÉHO VZORU TAPETY

Ročník: 4. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvíjení představivosti, prostorového vnímání.

Výtvarný problém: Návrh vyřezávaného ornamentu.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Nakopírovaný vzor tapety, řezací nůž a deska, barevný papír, lepidlo.

Mezipředmětové vazby: Geometrie – osová souměrnost.

Motivace: Na samém počátku žákům objasníme výtvarnou techniku papírořezu, vysvětlíme postup a možná rizika při řezání. Názornou ukázkou pro žáky budou vystavené papírořezy, které nacházíme v prostorách školy. Využijeme také interaktivní tabuli, kde jsou také dostupná díla papírořezů. Pro naši následnou pracovní činnost vycházíme z předchozí vyučovací hodiny, kdy použijeme vhodné návrhy tapet.

Postup: Nejprve si připravíme z předchozí vyučovací hodiny návrhy tapet, které zmenšíme z formátu A3 na A4 a nakopírujeme. Pro každého žáka jeden list. Můžeme zmenšit a nakopírovat pro každého žáka jeho vlastní návrh tapety, ale je možné, že ne všem žákům se vydaří zajímavý podklad pro papírořez. Vycházíme tedy ze vzniklé situace. Autorka diplomové práce zvolila pro danou 4. třídu dva vhodné návrhy, se kterými žáci pracovali. Před samotným vyřezáváním žáky poučíme o bezpečnosti s řezacím nožem. Papírové návrhy rozdáme, položíme je na řezací desku, například silný karton, a začínáme s vyřezáváním. Snažíme se vyřezávat dle vlastní fantazie, představivosti, prostorového vnímání, a především osově souměrnosti tak, aby nám celá plocha zůstala vcelku a nevypadla. Žákům, kteří mají vizuální problém s osovou souměrností, doporučíme barevně si vyznačit místa, která budeme vyřezávat. Naší snahou je, aby okrajové části byly propojené. Jakmile máme vše vyřezané, opatrně přesuneme papírořez na barevný papír A4 a nalepíme co nejšetrněji. Nedáváme velkou vrstvu lepidla, aby se nám vyřezaný papírořez na barevném papíru nezvlhl.

Obrázek 26 - Papírořez

Dalším možným výtvarným přesahem může být, že naválíme na papírořez tiskařskou barvu, přiložíme čistý papír a provedeme tisk z výšky pomocí knihařského lisu. V případě, že knihařský lis na základní škole není k dispozici, použijeme kuchyňský váleček. Natřený papírořez s bílým papírem položíme do měkkého podkladu a kuchyňským válečkem několikrát převálíme. Vznikne otisk. Tento postup můžeme opakovat.

Závěr: Žákům se prořezávání papíru líbilo. Pracovali dle pokynů velmi bezpečně. Snažili se vyřezávat dle osově souměrnosti, přesto občas nožem řízli jinak, než zamýšleli. Výsledné práce se jim líbily.

Reflexe pedagoga: Vytváření papírořezu bylo pro žáky zcela novou pracovní činností. I s největší soustředěností někteří žáci občas vyřízli jinou část, než měli. To se snažili zamaskovat novým a větším prořezem. Tím vznikly odlišné papírořezy, přestože byl základ pro vyřezávání stejný. Menší problémy nastaly ještě při přesunu papírořezu na barevný papír u těch žáků, co přestřihly určitou část. Tyto odstřižené části se dodatečně nalepily na barevný papír. Protože se jednalo o žáky 4. ročníku, autorka zvolila papírový arch určený do tiskárny, tedy lehčí gramáž. Papír se lépe prořezával, ale občas zmačkal. Pro starší žáky můžeme zvolit čtvertku, která se nebude tolik mačkat. Práce s nožem byla pro některé žáky nová, občas i těžká, ale zajímavá, jak vyplynulo ze závěrečné reflexe.

Výtvarný přesah II.:

ROZSOUVÁNÍ TVARŮ TAPETY S PÍSMENY

Ročník: 4. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvíjení představivosti, prostorového vnímání.

Výtvarný problém: Vepisování písmen do volných míst vzniklé koláže.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Nakopírovaný vzor tapety A4, tuš, redispero, černý fix, pastelky, lepidlo, bílý papírový arch A3.

Mezipředmětové vazby: Geometrie – osová souměrnost, Český jazyk – písmo.

Motivace: Žáky motivujeme ukázkou arabské kaligrafie z připravených knih a následným objasněním významu slov – pozitiv a negativ písma. Vysvětlíme si význam slova koláž a její možné druhy. Prohlédneme si vybrané ukázky koláže na interaktivní tabuli. Následuje diskuze o možném pracovním postupu dnešní vyučovací hodiny.

Postup: Z minulé vyučovací hodiny vybereme několik vhodných návrhů tapet, které zmenšíme na formát A4 a vytiskneme na barevný papír. Vybíráme z návrhů, u kterých lze pozorovat vhodné linie k dalšímu dělení – stříhání. Máme možnost vybrat si barevný nakopírovaný vzor tapety A4, který budeme lepit rozstříhaný na bílý podkladový papírový arch A3. Zvolený vzor tapety rozstříháme dle vzniklých linií nebo dle libosti, sestavíme s určitým rozsunutím na bílý papírový arch A3 a nalepíme. Vznikla nám papírová koláž. Do takto vzniklé koláže vepisujeme tuší či černým fixem text či písmena. Podmínkou je, že text či písmena píšeme zprava doleva. Při vyplňování vzniklých míst písmeny využíváme plošného vybarvování jednotlivých vnitřních a vnějších tvarů písmen. To nám umožňuje u písmen vytvářet pozitiv a negativ písma. Snažíme se vyplnit celou plochu co nejzajímavěji.

Obrázek 27 - Koláž s písmeny

V případě, že máme k dispozici barevný podkladový papír A3, využijeme ho a tvoříme celou práci na tyto dva barevné papíry. Oba barevné papíry vybíráme dle výtvarného cítění či dle postavení barev v barevném kruhu.

Závěr: Svá díla si žáci zhodnotili pozitivně. Žáci byli překvapeni tím, co vše lze vytvořit z jednoho základního obrázku. Většina žáků v závěrečné reflexi přiznala prvotní obavy psát písmena mezi vzniklé volné prostory. Při nahodilých ukázkách obrázků při výuce již tento pocit postupně odezněl.

Reflexe pedagoga: Již samotná koláž ze dvou papírů žáky velmi překvapila. Doplněním vzniklého volného prostoru různými písmeny vznikaly velmi zajímavé koláže. Nejprve si žáci nebyli jisti s psaním písma. Někteří žáci zvolili raději jedno písmeno. Většina žáků zvolila více náhodných písmen a jen dva odvážlivci vepisovali libovolný text. Propojování písma do koláže bylo pro žáky nové, báli se, aby výsledný efekt nezkažili. V závěrečné reflexi již obavy odezněly, všechna díla se líbila.

Výtvarný přesah III.:

PÍSMENKOVÁ TAPETA

Ročník: 5. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámení s různými písmeny arabské abecedy.

Výtvarný problém: Vhodné vložení písmen arabské abecedy do daného prostoru.

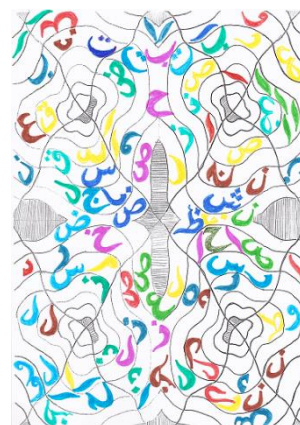
Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Nakopírovaný vzor tapety, nakopírovaná písmena arabské abecedy, psací potřeba dle volby – barevné fixy, pastelky.

Mezipředmětové vazby: Český jazyk – různé abecedy, Evropský den jazyků, Geometrie – osová souměrnost a prostorová představivost.

Motivace: Na samém počátku představíme různé typy abeced. V dnešní činnosti se především zaměříme na arabskou abecedu. Arabskou abecedu žákům představíme z připravených knih a prospektů. Představíme techniku psaní arabských písmen zprava doleva a také psací pomůcky, které kaligraf potřebuje. Upozorníme na zcela odlišnou techniku psaní, na rozdíl od psaní české abecedy.

Postup: Celou naši činnost provedeme ve vstupních prostorách základní školy. Využijeme velké skleněné výplně k prepisování jednotlivých písmen. Vše máme domluvené s tím, že po práci v případě potřeby skla vyčistíme. Pro naši činnost budeme vycházet z předchozí vyučovací hodiny 4. třídy, protože využijeme vhodný vzor tapety, do kterého budeme psát arabská písmena. Vybraná arabská písmena nakopírujeme z knihy Ghani Alani *An introduction to arabic calligraphy*, kde je vyobrazena i technika psaní jednotlivých písmen. Tato vytištěná písmena různým natáčením vložíme pod papír s připravenou tapetou a vepisujeme. Vše opisujeme a vybarvujeme na skleněných výplních oken, dveří ve vestibulu školy. Důležité je, aby se vybrané písmeno vešlo do předem daného prostoru. Výběr psací potřeby i počet a druhy písmen na tapetě je na naší volbě. Písmena vepisujeme po celé ploše tapety, nebo vybraná místa na ploše papíru

Obrázek 28 - Písmenková tapeta

necháme volná či je naopak můžeme vybarvit. Vše dle našeho výtvarného cítění a prostorového vnímání.

Závěr: Žáci si svá díla hodnotili pozitivně. Při větším počtu obrázků vystavených vedle sebe vznikl zajímavý, barevně pestrý obraz. Tato barevná plocha se žákům líbila. Zároveň si žáci při závěrečné reflexi vybírali tapetu, kterou by si uměli představit na stěně ve svém pokoji.

Reflexe pedagoga: Opisování písmen arabské abecedy žáky bavilo, líbily se jim zajímavé tvary vybraných písmen. Hledání vhodného prostoru pro vybrané písmeno občas žákům činilo potíže, protože ne všechna písmena se mohla zapisovat do všech políček nakopírované tapety, byla moc velká. Volba písmene či písmen byla pro všechny zcela libovolná. Můžeme říci, že si každý svá písmena našel. Ačkoliv se práce na první pohled zdála jednoduchá, tak tomu nebylo. Některé žáky začaly po chvíli bolet ruce, jak dlouho drželi ruce nahoře při psaní. Někteří si vždy několik písmen na skle jen obkreslili a vybarvili již na zemi či stolku. Časová dotace byla dostačující, přesto pro některé žáky byla nečekaně časově dlouhá. Tři žákyně si práci dokončily z vlastní iniciativy ještě po vyučování. Výsledné práce se líbily všem.

5.3 Metodický list

ALADINOVA LAMPA

Ročník: 4. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvíjení představivosti, tvořivosti.

Výtvarný problém: Návrh kaligrafického ornamentu.

Časová dotace: 1 vyučovací hodina Čtení +2 vyučovací hodiny VV

Pomůcky: Papírový arch A4, tuš, redispero.

Mezipředmětové vazby: Čtení – Pohádky z Tisíce a jedné noci, Aladin a kouzelná lampa – František Hrubín.

Motivace: Žáky motivujeme prospekty muzea Dar Cherait neboli muzea Tisíce a jedné noci v Tunisu ve městě Touzer. Prohlédneme si fotky, které autorka diplomové práce má, protože toto muzeum kdysi navštívila. V hodině českého jazyka motivujeme

žáky společným čtením pohádky Aladin a kouzelná lampa. Následně diskutujeme se žáky o jejich vlastních přáních v blízkém či vzdáleném časovém horizontu. Svá přání sdělují nahlas jen ti žáci, kteří se nestydí svá přání vyslovit před svými spolužáky.

Postup: Po společném čtení a následné diskusi si zvolíme jedno slovo – přání, které budeme pomocí krasopisu přepisovat na čtvrtku. Připravíme si náčrtkový papír A5, čtvrtku A3, tuš a redispero. Zkušební nástin psaného slova nejprve provádíme tužkou na náčrtkový papír A5. Po několika různě napsaných slovech a tvarech písmen tužkou, začneme krasopisně přepisovat zvolené slovo na čtvrtku A3 tuší a redisperem. Pro psaní vybraného slova krasopisem si zvolíme buď vlastní tvar aladinovi lampy či si tvar lampy předkreslíme dle připravené šablony. Nejprve slovy vytvarujeme obrys lampy. Následně se rozhodneme, zda budeme či nebudeme pokračovat ve psaní slov uvnitř lampy. Toto rozhodnutí ponecháme na samotných žácích. Jestliže žáci neumístí lampu do středu papíru, můžeme při konečné úpravě přebytečnou část čtvrtky oříznout na papírové řezačce.

Obrázek 29 - Lampa

Závěr: V závěru této dvouhodinové práce proběhla diskuze. Žáci hodnotili nejen hotové lampy, ale také výběr slov. Mnoho slov neboli přání spolužáků bylo překvapujících. Některá slova vyjadřovala cestovatelský cíl různě vzdálených destinací na světě, různá povolání či v jednom případě setkání s již nežijícím dědečkem. Tři žáci nechtěli svá přání vyslovit ani psát, tak jim bylo umožněno psát svá jména.

Reflexe pedagoga: Žáci nejprve pracovali s ostychem, báli se improvizovat. Teprve, když viděli vznikající tvar lampy, tak se nebáli a začali si s písmeny hrát. Časová dotace devadesáti minut byla pro většinu žáků dostačující. Žáci s poruchou pozornosti práci dokončili již během první vyučovací hodiny, nebyla zde snaha o vytváření krasopisu. Naopak dva žáci si lampu dokončili až následující den. Pro některé žáky byl problém udržet okolí lampy v čistotě, sem tam se objevily nechtěné kapky. Nicméně vznikaly velmi zajímavé lampy.

5.4 Metodický list

PÍŠEME ZPRAVA DOLEVA

Ročník: 5. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámení s arabskou abecedou.

Výtvarný problém: Sledování psaní písma zprava doleva.

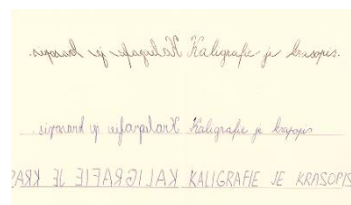
Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Papírový arch A3, psací potřeby, uhlový papír.

Mezipředmětové vazby: Český jazyk – historie písma, rozdílné abecedy.

Motivace: Žáky motivujeme různými ukázkami písma, například českou abecedou, ruskou azbukou či pro nás zcela odlišnou arabskou abecedou. Sledujeme rozdílnost jednotlivých písmen, diskutujeme o písemném projevu. Seznamujeme žáky s tím, že v případě arabské abecedy se také liší směr psaného textu. To znamená, že psaný text se píše zprava doleva, pouze čísla se píšou zleva doprava.

Postup: Na tabuli žákům předepíšeme několik vět, které se vztahují k historii písma či jim dáme možnost si větu vymyslet. Připravíme si bílý arch papíru A3, který co nejpřesněji přepůlíme. Po přepůlení si arch papíru položíme tak, aby nám připomínal zavřený sešit. Celkem si tužkou slabounce označíme tři linky. Na první stranu si v horní části narýsujeme linku první. Zbylé dvě linky narýsujeme po otevření listu v prostřední a v dolní části. Začneme přepisem vybrané věty na první stránce. Dovnitř archu dle ukázky správně vložíme uhlový papír. Žáky upozorníme, že v případě špatného vložení papíru, bude psaný text na jiné stránce, než chceme. Papír tedy vložíme dovnitř a na první stránce přepíšeme krasopisně psacím písmem vybranou větu. Nyní arch otevřeme a kdo správně vložil uhlový papír, tak uvnitř uviděl větu napsanou dvakrát. Jedna věta byla psaná zleva doprava a druhá zprava doleva čili zrcadlově. K tomuto přepisu nám zde pomohl uhlový papír. Dále postoupíme na druhou linku uvnitř papíru. Nyní se vynasnažíme tuto větu opět přepsat psacím písmem, ale každou zvlášť, proto dvakrát. V pravé části archu přepisujeme text zleva doprava, jak jsme zvyklí a v té levé části přepisujeme text zprava doleva. Na toto psaní nejsme zvyklí, proto žáky upozorníme

Obrázek 30 - Píšeme zprava doleva

na pozornost při psaní. Upozorníme, že si mohou pomoci opisem prvního řádku. Třetí řádek zaplníme obdobně, jen s tím rozdílem, že přepis věty bude psaný tiskacím písmem.

Závěr: V závěru proběhla v kruhu diskuze. Žáci nejvíce diskutovali o svých pocitech při psaní věty zprava doleva. Téměř všichni se shodli, že psaní psacím písmem bylo pro ně těžší než psaní tiskacím písmem. U psacího písma občas žáci museli zvednout psací potřebu, protože ne všechna písmena se vázala.

Reflexe pedagoga: Práce žáky zaujala, velmi se divili tomu, že se v arabském světě píše zprava doleva. Zaujalo je i písmo, které pro mnohé bylo zcela neznámé. Ti žáci, kteří navštívili Tunis, Egypt či Maroko, byli s písmem již trošičku obeznámeni. Dva žáci přinesli ukázat na náramku přepsaná svá jména do arabštiny, které si přivezli z dovolené u moře. Ve zbylé části vyučovacího bloku mohli žáci experimentovat s uhlovým papírem.

5.5 Metodický list

KOUZLENÍ S PÍSMENY

Ročník: 5. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámení s písmenem alíf.

Výtvarný problém: Sledování vzniku ornamentu z jednoho písmene.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

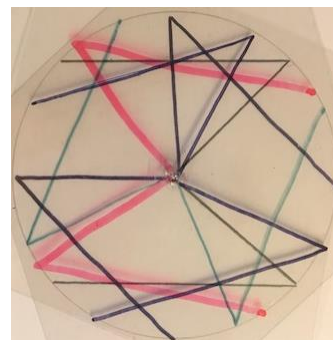
Pomůcky: Čtvrťka A6, fólie A4 – rozstříhaná na 4 díly, kružítko, tužka, barevné fixy, druky – nýťovací knoflíky.

Mezipředmětové vazby: Geometrie – rýsování kružnice, vybraného písmene.

Motivace: Žáky motivujeme ukázkou prvního písmene arabské abecedy, písmenem alíf, kterým se kaligrafové řídí při určování velikosti ostatních písmen psaného textu. Připomeneme, že se toto písmeno neváže s žádným písmenem, které po něm následuje. To znamená, že písmeno píšeme stejně na začátku, uprostřed i na konci slova. Vyzkoušíme si toto písmeno psát prstem na lavici či navzájem ve dvojici na zádech. Připomeneme žákům práci z hodiny geometrie, při které rýsovali kružnice, které vytvářeli

mandalu. Následuje ukázka geometrických ornamentů z knih, které máme k dispozici ve třídě.

Postup: Na samém počátku naší práce si vybereme písmeno, se kterým budeme pracovat. Jakmile vybereme písmeno, tak na náčrtkovém papíru zkusíme výtvarně ztvárnit jeho různé varianty. Navrhujeme písmena psací, různě zdobená nebo pomocí pravítka písmena tiskací. Z navržených písmen vybereme ten návrh, který nás nejvíce zaujal. Na připravenou čtvrtku narýsujeme kružnici, která nám bude určovat velikost vepsaného písmene. Do kružnice napíšeme zvolené písmeno. Nyní každý díl fólie přiložíme na napsané či jinak výtvarně ztvárněné písmeno v kružnici a opíšeme ho fixem celkem čtyřikrát. Zvolíme si, zda budeme písmeno opisovat jen jednou barvou či pokaždé zvolíme barvu jinou. Pro snadnější vyhledávání zajímavého obrazce uděláme hrotem kružítko na středu kružnice na čtvrtce a fólii otvor pro nýtovací knoflík. Přepsaná písmena na fólii přiložíme na základní bílou čtvrtku s kružnicí. Všechna písmena různě otáčíme, posouváme a vyhledáváme ten nejzajímavější obrázek, kaligrafický ornament. Tím, že máme čtvrtku a fólii spojené nýtovacím knoflíkem, obrázek není nijak nastálo upevněný. Tím můžeme mít vždy jiný ornament.

Obrázek 31 - Kouzlení
s písmenem M

Závěr: Žáky tato práce zaujala, nejvíce se jim líbila variabilita obrázků – ornamentů. Zajímavé ornamenty vznikaly jak z písma tiskacího, tak i z písma psaného, dekorativního. Mnozí žáci po různém otočení v ornamentu ani písmena neviděli. Všechny ornamenty byly zajímavé. Po celkovém zhodnocení se žáci shodli, že je psaná písmena dle pravítka zaujala nejvíce.

Reflexe pedagoga: Práce byla pro žáky zajímavá, nepatrný problém nastal při děrování otvoru na čtvrtce a fólii. Někteří žáci neudělali otvor hrotem kružítko přesně na středu, tím se jim písmena posunula mimo kružnici.

Pro následující výtvarný přesah vybereme zajímavý kaligrafický ornament, který nakopírujeme ve větším množství pro skupinovou práci.

Výtvarný přesah I.:

KOUZLENÍ S PÍSMENY – MOZAIKA

Ročník: 4. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvíjení tvořivosti a fantazie při tvoření mozaiky.

Výtvarný problém: Sledování vzniku mozaiky z rozstříhaných papírových dílků.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny – skupinová práce

Pomůcky: Papírový arch, nakopírované vybrané obrázky z předchozího metodického listu, lepidlo, nůžky.

Mezipředmětové vazby: Geometrie – přesnost, ornament, geometrické tvary.

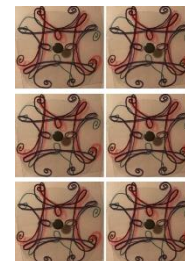
Motivace: Seznámení a vysvětlení pojmu mozaika. Vysvětlíme, že mozaikou vyplňujeme a pokrýváme velkou plochu stále se opakujícím tvarem. Po objasnění významu slova následuje názorná ukázka mozaiky na interaktivní tabuli dostupná z nabízených internetových stránek, z dostupných knih a prospektů. Prohlédneme si především mozaiku, která je k vidění v arabském světě. Všimáme si tvarů, pravidelností, symetrie a pestrosti barev. Pro naše účely za zcela obyčejnou, ale pro žáky 1. stupně nejvěrohodnější ukázkou mozaiky může být i včelí plástev složená z pravidelných šestiúhelníků. Povídáme si, kde se můžeme s mozaikou setkat i v našem běžném životě.

Postup: Při této činnosti dochází k výtvarnému přesahu předchozího metodického listu. Na samém počátku vyučovacího bloku si nachystáme pracovní prostor. Protože budeme pracovat s velkou plochou, umožníme žákům spojení školních lavic dohromady dle potřeby či práci na podlaze. Než zahájíme vlastní činnost, tak s předstihem rozdělíme žáky do skupinek, ideálně po čtyřech. Jednotlivé skupinky si vyberou nejzajímavější kaligrafický ornament z minulé hodiny, který nakopírujeme ve větším množství. Tuto přípravnou fázi uděláme den předem. Druhý den v případě nenadálých změn v počtu žáků, je čas ještě pozměnit počty ve skupinkách.

Následující den máme již vše připravené a můžeme začít pracovat. Každá skupinka na začátku vyučovacího bloku obdrží nakopírovaný ornament, který zpracuje dle své tvořivosti a fantazie. Na základě společné komunikace stříháme různé obrazce, které skládáme a lepíme na připravený papírový arch. Zvolíme buď pravidelné stejné tvary či zcela nahodilé. Společně ve skupince se snažíme z těchto nastříhaných dílků

sestavit co nejzajímavější mozaiku. Jakmile máme obrazec složený, tak všechny jeho dílky nalepíme na velký papírový arch.

V naší ukázce použijeme ornament s písmenem M z přílohy pět. Tento ornament na papír A4 nakopírujeme celkem šestkrát. Takto připravený papír A4 nakopírujeme přibližně dvacetkrát pro jednu skupinku. Nejprve vystříháme všechny čtverce s ornamentem, které následně dle společné komunikace rozstříháme na menší stejné čtvercové dílky, na čtvrtiny. Následuje rozvržení všech dílků na papírovou plochu. Cílem je sestavení zajímavého geometrického obrazu. Jestliže všichni ve skupince souhlasíme s připraveným výsledným obrazcem, tak všechny dílky nalepíme na velký bílý papír. Klademe důraz na kvalitní lepení po celé ploše jednotlivých dílků, aby při vystavení díla vše drželo na svém místě a nic nevypadlo.

Obrázek 32 - M
Mozaika

Závěr: Žáci tato práce zaujala, byli překvapeni možností výtvarného přesahu. Výsledná díla byla zhodnocena pozitivně. Líbila se jim společná práce a skládání dílků do určitého obrazce. Byli překvapeni, jak jim práce ve skupince rychle utekla.

Reflexe pedagoga: Práce byla zajímavá. Pro mnohé žáky to byla nová a zajímavá činnost, především co se týče skupinové práce. Před započítím práce v jedné skupince došlo k malé roztržce. Skupinka stávající ze dvou žáků a dvou žákyň se nemohla domluvit na ornamentu, který se měl nakopírovat. Každý chtěl nakopírovat svůj ornament, nicméně po vzájemné domluvě vše bylo vyřešeno a při dalších činnostech se již jiné neshody nevyskytly. Při zahájení práce se mnozí snažili skládat dílky v určitém pořadí, stále stejným směrem daného konkrétního dílku. Při zjištění, že jsou všechny dílky velikostně stejné a z dálky nějaká ta nedokonalost není vidět, již tomu tak nebylo. Žáci poté již dílky pokládali na čtvrtku, jak jim do rukou přišli. U jedné skupinky došlo ke zdržení, protože si nedopatřením část práce shodily na zem a musely skládat nový podobný obrazec. Několik dílků, přibližně třetinu ze svého díla dolepili až následující den.

5.6 Metodický list

INICIÁLY S ARABESKOVÝM MOTIVEM I.

Ročník: 5. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvíjení tvořivosti a fantazie při tvoření iniciál.

Výtvarný problém: Sledování vzniku iniciál pomocí vytlačované psané kresby.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Čtvrťka A5 – různé barvy, alobal čili hliníková fólie, měkká podložka z novin, tupá tužka, tuš – různé barvy, ubrousky, lepidlo.

Mezipředmětové vazby: Český jazyk – historie písma, iniciály.

Motivace: Na samém počátku vyučovací hodiny zjišťujeme, zda žáci znají význam slova *iniciály*. Při objasňování narazíme na možné záludnosti významu tří podobných slov: iniciály x iniciála x nacionále. Iniciály jsou první písmena křestního jména a příjmení. Iniciála je první písmeno v textu, například v literatuře. A nacionále jsou naše osobní data, která například vyplňujeme v dotaznících a jiných různých blanketech. Mnozí žáci tato slova neznali, neslyšeli. Po krátkém vysvětlení následuje názorná ukázka dostupná z internetových stránek. Při prohlížení sledujeme výtvarné propracování jednotlivých iniciál.

Postup: Na samém počátku naší práce si nejprve zkusíme vytvořit na papírový náčrtkový arch tužkou vlastní návrh iniciály. Snažíme se kreativně vytvořit iniciály s různě propletenými rostlinnými arabeskami. Jakmile máme návrh připravený, položíme alobal na vrstvu novinového papíru a začneme psát iniciály s arabeskovým motivem. Je velmi důležité, aby byl měkký podklad, protože se jedná o vytlačovanou kresbu, kterou vytvoříme tahem tupé tužky do povrchu alobalu.

Obrázek 33 - *Iniciály I.*

Nyní začneme velmi pomalým tahem tupou tužkou tvořit na alobal iniciály spolu s arabeskovým vzorem. Když máme celou plochu alobalu výtvarně zpracovanou, tak štětcem naneseeme po celé ploše tuš. Barvu tuše si můžeme zvolit sami. Po krátkém zaschnutí tuše na alobalu, začneme papírovým ubrouskem tuš z alobalu vytírat. Tím nám na alobalu vznikne patina, která psaný text na alobalu ještě více zvýrazní. Výtvarnou práci zakončíme nalepením alobalu na barevnou čtvrťku.

Závěr: Žáky tato práce zaujala, především byli překvapeni finálním výsledkem. Při závěrečné diskuzi se téměř všichni shodli, že práce s černou tuší jsou nejvýraznější. Výsledné práce jim připomínali kovové destičky se jmény, které bývají na úřadech u vstupních dveří jednotlivých kanceláří.

Reflexe pedagoga: Psaní na alobal a dotváření obrázku tuší bylo pro většinu žáků novou výtvarnou činností. Žáci pracovali se zaujetím. Menší problém nastal u těch žáků, kteří neměli tupou tužku, protože se jim alobal protrhl. Při koupi alobalu musíme být obezřetní, abychom koupili alobal silné gramáže. Přesvědčili jsme se, že i když bylo na obalu napsáno silný alobal, tak tomu tak nebylo. Museli jsme nakoupit více rolí, než jsme byli spokojeni. U práce s tuší je potřeba dodržovat bezpečnost proti ušpinění oděvu. Časová dotace zcela vystačila, přesto dvě žákyně alobal lepily až následující den.

5.7 Metodický list

Tato výtvarná činnost je podobná té předchozí, jen s tím rozdílem, že ji vypracovali žáci 4. ročníku bez použití tuše. Zde žáci sledovali zrcadlení písma a hrubou strukturu písma.

INICIÁLY S ARABESKOVÝM MOTIVEM II.

Ročník: 4. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvíjení tvořivosti a fantazie při tvoření iniciál.

Výtvarný problém: Sledování vzniku iniciál pomocí vytlačované psané kresby.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Čtvrťka A4, alobal čili hliníková fólie, tupá tužka, lepidlo.

Mezipředmětové vazby: Český jazyk – historie písma, iniciála.

Motivace: Na samém počátku vyučovací hodiny zjišťujeme, zda žáci znají význam slova *iniciály*. Při objasňování narazíme na možné záludnosti významu těchto tří podobných slov: iniciály x iniciála x nacionále. Se žáky si všechna slova společně objasníme, jako tomu bylo v předchozí práci v 5. ročníku. I zde mnozí žáci tato slova neznali, neslyšeli. Po krátkém vysvětlení následuje názorná ukázka dostupná z internetových stránek. Při prohlížení sledujeme výtvarné propracování jednotlivých iniciál.

Postup: Na samém počátku naší výtvarné práce se připravujeme obdobně, jako v předchozí práci. Nejprve si zkusíme vytvořit na střed plochy papírového archu tužkou větší vlastní návrh iniciály. Ve zbývajícím prostoru vytvoříme několik různě velikých iniciál, ale menších a zrcadlově napsaných po celé ploše. Jakmile máme svůj návrh připravený, položíme alobal na silnější vrstvu novinového papíru a začneme psát iniciály obdobným způsobem, jako na přípravný papír. Je velmi důležité, aby byl podklad velmi měkký, protože se jedná o vytlačovanou kresbu, kterou vytvoříme otiskem tupé tužky do povrchu silného alobalu. Nyní alobal s hotovými iniciálami otočíme spodní stranou nahoru a nalepíme na čtvrtku nebo barevný papír. Přetočením alobalu se nám všechny iniciály otočily zrcadlově. To, jestli tomu tak je, zkontrolujeme zrcadlově napsaná písmena nejen očima, ale také jemným přejížděním prsty na rukou po jednotlivých písmenech.

Obrázek 34 - Iniciály II.

Závěr: Žáky této třídy práce zaujala, byli překvapeni, že lze psát na alobal. Jak z následné diskuze vyznělo, alobal znali téměř všichni, ale jako užitečného pomocníka při vaření v kuchyni. Žáci následně vymysleli poznávací hru, která je velmi bavila. Se zavázanýma očima a jemnými tahy prsty po iniciálách hádali jména autorů obrázků čili jména svých spolužáků. Přestože se jednalo o aktivitu zcela náhodnou, tak v závěrečné reflexi žáků velmi kladně hodnocenou. Při této poznávací aktivitě někteří žáci zjistili, že ne všechny iniciály lze snadno přečíst.

Reflexe pedagoga: Výtvarná činnost byla pro žáky této třídy zajímavá, přesto se i zde některým žákům alobal roztrhl. Příště je velmi důležité u mladších žáků před započatím práce zdůraznit to, aby nepsali ostrou tužkou. Časová dotace zcela dostačující, někteří žáci měli hotová díla již v úvodu druhé hodiny. Pro tyto a postupně následující žáky byla připravena činnost nová, která navazovala na společnou přípravu školy před Dnem otevřených dveří.

5.8 Metodický list

KALIGRAFICKÉ HRÁTKY

Ročník: 4., 5. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Rozvíjení tvořivosti.

Výtvarný problém: Sledování tahu štětce při psaní písma zprava doleva.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Čtvrťka A3, vodové barvy, tuš, redispero, kulatý štětec, náčrtník.

Mezipředmětové vazby: Český jazyk – česká a arabská abeceda.

Motivace: Na samém počátku vyučovací hodiny žákům ukážeme českou a arabskou abecedu. Na tabuli napíšeme vybraná arabská písmena, která se podobají písmenům české abecedy. Zjišťujeme, zda ve třídě někdo ze žáků nenavštívil arabskou zemi. Jmenujeme například Maroko, Tunis, Egypt, a jiné. Žáky seznámíme jak s písmeny, tak i se základní technikou psaní, psaním zprava doleva.

Postup: 4. třída: Bílou čtvrtku nejprve navlhčíme a postupně zapouštíme barvy dle vlastního výběru. Vybíráme barvy a jejich různé tóny představující moře, nebe, slunce či písek. Jakmile vybereme jednu barvu představující jeden z těchto symbolů prázdnin na podklad začínáme se zapouštěním barvy a jejich různých tónů do vlhkého podkladu na bílé čtvrťce. Jakmile je celá čtvrťka zabarvená, tak chvilinku počkáme, necháme barvy zaschnout. Mezitím si na zkušební náčrtníkový papír zkusíme psát jednoduchá psací písmena české nebo arabské abecedy zprava doleva. Písmeno dané abecedy si můžeme vybrat. To písmeno, které jsme si vybrali, píšeme na barevnou čtvrťku. Písmena píšeme kulatým štětcem zprava doleva s cílem výtvarně a esteticky zaplnit celou plochu. Snažíme kaligraficky ztvárnit celou plochu jedním písmenem v různých velikostech i tvarech.

Obrázek 35 - Kaligrafie s písmenem i

Závěr: Žákům se práce líbila, především pro některé bylo nové to, že se arabská abeceda píše zprava doleva. Zajímavé pro žáky bylo psát občas do velmi mokrého podkladu a pozorovat, co se stane. Někteří žáci některá písmena přepisovali opakovaně, protože se zapouštěla do mokrého podkladu a nebyla k přečtení. Tím následně

u některých vznikaly větší a větší louže na papíru. V závěru hodiny si žáci svá díla zhodnotili. Zapouštěním obou barev dohromady, vznikaly pěkné obrázky.

Reflexe pedagoga: Žáci tuto výtvarnou činnost zvládli bez větších problémů. Zapouštění barev bylo pro většinu žáků již známou činností, a tak byli s prací brzo hotovy. U třech žáků nastal problém se zapouštěním barvy, protože neměli dostatečně vlhkou čtvrtku. Písmena si žáci zvolili jednoduchá, aby se jim psala s lehkostí, protože psaní zprava doleva bylo pro ně nové. Ti, co měli velmi mokrý základ, tak se jim některá písmena rozpjela. Museli je psát opakovaně a tím vznikala jiná síla i linie písmene. Naopak ti, co měli barevný základ téměř zaschlý, tak to, co napsaly, již zůstávalo. Příště by bylo dobré vychytat tu chvíli, kdy barevný základ není ani velmi mokrý a ani velmi suchý. Tak akorát, aby při psaní jednotlivá písmena měnila tvar jen nepatrně.

Postup: 5. třída: v první části postupujeme jako v předchozí práci, zapouštíme vybrané barvy. Písmena píšeme kulatým štětcem či nově redisperem namočeným v černé tuši zprava doleva s cílem výtvarně a esteticky zaplnit celou plochu. Snažíme se kaligraficky ztvárnit celou plochu jedním písmenem v různých velikostech a tvarech.

Obrázek 36 – Kaligrafie s písmenem e

Závěr: Žákům se práce líbila, především pro některé bylo nové to, že se arabská abeceda píše zprava doleva. Někteří žáci, kteří tvořili tuší, vyplňovali vzniklé volné prostory písmen tuší. Některé zaplněné prostory vznikali také z toho důvodu, že se tím zaretušovala kaňka černé tuše. To byl u některých prvotní počín, schovat nechtěnou kaňku, který následně proměnili ve výtvarný přesah. V závěru hodiny si žáci svá díla zhodnotili.

Reflexe pedagoga: Žáci pracovali s chutí a elánem. Ve srovnání výtvarných činností žáků 4. a 5. ročníku bylo možné u starších žáků pozorovat souvislejší, jistější a uvolněnější tahy štětcem či redisperem. Při psaní písmen na mokrý podklad u některých starších žáků nastal obdobný problém jako u mladších, a to, že se písmena zapouštěla do velmi mokrého barevného podkladu. Dva žáci naopak neměli dostatečně navlhčený podklad, a proto se u nich barvy nezapouštěly. Vybraná barva a její odstíny na ploše čtvrtky vytvářely mezi sebou hranice, což nemělo být. Výsledné práce byly zajímavé a zároveň i tajemné. Při závěrečné diskuzi žáci hovořili o tom, co jim některé obrázky připomínají.

5.9 Metodický list

UČÍME SE PSÁT ARABSKÁ PÍSMENA

Ročník: 4. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámení s technikou psaní arabské abecedy.

Výtvarný problém: Sledování odkrývání skrytých písmen.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Čtvrťka A4, vodové barvy, plochý štětec, bílá voskovka, svíčka, náčrtník.

Mezipředmětové vazby: Český jazyk – česká a arabská abeceda.

Motivace: Žáky jsme seznámili s arabskou abecedou již v předchozích činnostech. Připomeneme jim názornou ukázkou jak arabskou abecedu, tak i základní techniku psaní, psaní zprava doleva. Než začneme psát písmena na papír, můžeme se žáky vytvořit rychle dvojice, které si budou navzájem psát písmena na záda. Jeden žák píše druhému na záda pomalu prstem písmeno a žák se ho pokouší poznat. Česká abeceda žákům problémy nedělá, ale poznávání arabských písmen je o poznání těžší. Můžeme žákům pomoci tím, že každý má před sebou papír s arabskou abecedou.

Postup: Každému na stůl připravíme přehled arabské abecedy. Na náčrtkový papír zkusíme psát vybraná písmena zprava doleva. Žáky upozorníme, že kromě šesti písmen arabská písmena píšeme na začátku, uprostřed a na konci v jiném tvaru. Vybrané písmeno si několikrát napíšeme, a to ve všech možných psaných variantách. Nejprve začneme psát vybrané písmeno voskovkou či svíčkou na čtvrtku. Snažíme se popsat celý arch písmeny v různých variantách, polohách a velikostech. Při psaní voskovkou nahlížíme na psanou plochu proti světlu, abychom viděli možná volná místa. Klademe důraz na psaní zprava doleva. Jakmile máme arch popsáný, tak celou plochu přetřeme vodovými barvami. Snažíme se malovat štětcem jedním tahem. Barvu si zvolíme dle libosti, podmínkou je barvy na čtvrtce nemíchat. Přetíráním odkrýváme neviditelná písmena a tím vznikají zajímavé obrázky.

Obrázek 37 - Arabské písmeno Sád

Závěr: V rámci projektového dne jazyků na naši ZŠ žáci mohli poznat písmena arabské abecedy. Práce se žákům líbila, trošičku se obávali toho, co se jim na papíru

objeví. Při společném pozorování jednotlivých obrázků se žáci snažili písmena poznávat a pojmenovat je.

Reflexe pedagoga: Na první pohled se arabská abeceda žákům zdála být jednoduchá, přesto psaní zprava doleva některým žákům činilo značné potíže. Někteří žáci si moc nepamatovali, kde se svíčkou na čtvrtku již psali. A proto u několika žáků na čtvrtce nebyla písmena mnohdy k poznání, jiná místa na ploše byla prázdná či naopak velmi popsaná. Při závěrečném rozpoznávání arabských písmen žáci většinu písmen identifikovali.

5.10 Metodický list

PÍŠEME DO INKOUSTOVÉ PLOCHY

Ročník: 4. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámení s technikou psaní arabské abecedy, vedení žáků ke spolupráci.

Výtvarný problém: Sledování psaní zmizíkem – odkrývání písmen.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Barevný papírový arch A6, inkoust, zmizík, velký bílý papírový arch.

Mezipředmětové vazby: Český jazyk – česká a arabská abeceda.

Motivace: Žáky jsme seznámili s psaním arabské abecedy již v předchozích činnostech. Připomeneme jim základní techniku psaní, psaní zprava doleva. Následuje ukázka arabské kaligrafie z knihy Ghani Alani *An introduction to arabic calligraphy*.

Postup: Nejprve si prstem na své lavici zkoušíme psát vybrané písmeno české abecedy zprava doleva. Jinou variantou může být, kdy si písmena zkoušíme psát do sypkého materiálu, například do mouky, na připraveném tácku. Jestliže máme nacvičené tahy psaní, postupně začínáme v odkrývání písmen v inkoustové ploše. Připravíme si barevný arch velikosti A6, který následně přebarvíme modrým inkoustem. Máme k dispozici barevný arch, který je jednobarevný či dvoubarevný. Arch přebarvujeme pouze modrým inkoustem, protože červený a zelený inkoust bychom

Obrázek 38 - Odkrývané písmeno n

nemohli zmizíkovat. V případě potřeby provedeme nátěry dva. Jakmile je inkoust zaschlý, můžeme zmizíkem psát vybrané, předem vyzkoušené písmeno české abecedy. S vybraným písmenem můžeme improvizovat, snažíme se o zajímavý kaligrafický obrázek, jen se snažíme dodržet zásadu psaní zprava doleva. Odkrýváme co nejvíce dvoubarevné plochy, aby výtvarný efekt ve výsledné práci byl co nejzajímavější, nejbarevnější. Vzniklý obrázek s odkrývanými písmeny přikládáme a nalepujeme na velký bílý papírový arch, na kterém nám vznikne velké společné dílo.

Závěr: Práce se žákům líbila, především výsledná společná práce. Tato výtvarná činnost, psaní zmizíkem, byla pro žáky nová. Žáky také zaujal dvoubarevný papír, který při odkrývání mnohdy překvapil. V závěru si žáci jednotlivá díla, především výsledné společné dílo zhodnotili.

Reflexe pedagoga: Výtvarná činnost byla pro žáky zajímavá a co se týče časové dotace, zcela postačující. Někteří žáci si při odkrývání písmen dali velmi záležet a využili co nejvíce časové dotace. Naopak někteří žáci měli práci velmi brzo hotovou, a tak měli na možnost odkrýt ještě jedno písmeno či si kreslit dle svého volného výběru do takzvaného školního sešitu na kreslení. Některým žákům činilo psát písmena zprava doleva, proto jim bylo povoleno psát písmena zleva doprava. Při psaní zprava doleva žáci postupně zjišťovali, že ne všechna česká písmena se píše lehce. Výsledný efekt byl velmi zajímavý, nejen co se týče psaných slov a písmen. Žákům se velmi líbila barevnost výsledného díla.

5.11 Metodický list

PÍSMENKOVÁ KOLÁŽ RŮZNÝCH ABECED

Ročník: 5. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámení s různými abecedami, vedení žáků ke spolupráci.

Výtvarný problém: Rozvíjení výtvarného myšlení, citu pro tvarovou a barevnou kompozici z písmen různých abeced.

Časová dotace: V návaznosti na projekt „Mezinárodní den jazyků“, který proběhl na základní škole předchozí celé dopoledne + 2 vyučovací hodiny.

Pomůcky: Připravené výstřižky z novin, časopisů, nakopírované tvary písmen cizích abeced, barevné papíry, lepidlo, tuš, fixy, papírový arch A3, A2 – dle volby.

Mezipředmětové vazby: Multikulturní výchova – projektový den „Mezinárodní den jazyků“, Český jazyk – česká a arabská abeceda, ruská abeceda.

Motivace: Nejprve žáky motivujeme projektovým dnem „Mezinárodní den jazyků“, kterého se účastní každoročně všechny třídy celé základní školy. Každý ročník si k vybrané zemi a vybranému tématu zpracuje projekt, který následně představí žákům ostatních ročníků. Při výuce žáky motivujeme ukázkami různých abeced. V krátkosti představíme ruskou azbuku, řeckou a arabskou abecedu. K názorné ukázce psaní a čtení ruské azbuky využijeme žáka této třídy, který pochází z Ukrajiny. S arabskou abecedou jsou žáci již seznámeni. Na lavicích ve třídě máme k dispozici prospekty, učebnice, noviny a knihy v různých jazycích a společně si je prohlížíme. Vnímáme rozličnost jednotlivých abeced.

Postup: Před zahájením samotné činnosti rozdělíme žáky do dvojic. V rámci každé dvojice si na základě společné komunikace vybereme abecedu, ze které budeme zpracovávat písmenkovou koláž. Na zvolený papírový arch A3 zpracováváme papírovou písmenkovou koláž z vybrané abecedy. Stříháme různá písmena či věty, na plochu papíru písmena skládáme, barevným papírem zvýrazňujeme, lepíme a přepisujeme písmena dané abecedy vlastníma rukama, vše dle vzájemné komunikace ve dvojicích. Jestliže máme písmenkovou koláž hotovou, vystavíme si ji ve třídě na vybraném místě.

Obrázek 39 - Písmenková koláž

Závěr: Práce ve dvojicích se žákům líbila, především výsledná koláž. Práce s písmeny byla pro žáky tvůrčí, velmi zde záleželo na vzájemné komunikaci. V určité chvíli v jedné skupince došlo k malému konfliktu. To proto, že jeden žák nalepil větší písmeno na místo, na kterém se se spolužákem nedomluvil. Navíc k tomuto písmenu dokreslil smajlíka. V tu chvíli nastal konflikt. Po společné hlučné domluvě smajlíka žáci přelepili písmenem, tím byl konflikt částečně vyřešen. V závěrečné reflexi žák této dvojice hovořil o tom, jak se mu nelíbilo, že druhý žák dané dvojice, bez jeho vědomí do koláže nakreslil smajlíka. U těchto žáků bylo vidět nepatrné zklamání z výsledného díla. Ostatní skupiny byly se svými díly spokojeny.

Reflexe pedagoga: Každá skupinka zpracovala svůj úkol po svém. Někteří se snažili o vyvážené zpracování celé papírové plochy. Druzí se soustředili pouze na tvary písmen a na nic jiného již nekoukaly. Při pracovní činnosti byla viděna hravost, vzájemný respekt, pečlivost, tvořivost, a jiné. Bylo zajímavé pozorovat srovnání co se týče zpracování. Z šesti skupinek jedna skupina zpracovala koláž z písmen české abecedy. Následovaly ji dvě skupiny s koláží arabské abecedy. Ruskou azbuku zpracovali tři skupiny. Při závěrečné reflexi žáci objasnili i svůj výběr abecedy. Žáci, kteří si vybrali cizí abecedu se shodly, že vyhrála zvědavost, proč si vybrali cizí abecedu než českou. Jednotlivé koláže se žákům povedly. Časová dotace byla postačující.

V závěrečné diskuzi se jeden žák zeptal, proč se písmena všech nabízených abeced nemohla promíchat. Tím by se nám nabízel výtvarný přesah této koláže pro budoucí možnou činnost. Žáci poté vymysleli i název pracovní činnosti: Velká písmenková loupež.

5.12 Metodický list

PAMÁTKY ARABSKÉHO SVĚTA

Ročník: 5. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámení s písmeny a památkami arabského světa.

Výtvarný problém: Vrstvení textu a obrázku pomocí fólie.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Bílá čtvrtka A4, pastelky, černý fix, vodové barvy, průsvitná fólie A4, barevná izolepa, lepidlo Herkules, okrajové lišty, vybraný obrázek památky či symbolu arabského světa.

Mezipředmětové vazby: Český jazyk – česká a arabská abeceda, Zeměpis – památky arabského světa.

Motivace: Žáky motivujeme nejprve ukázkou arabské abecedy. Z předchozích vyučovacích hodin známe již techniku psaní. Nyní si představíme několik druhů písem, jejich charakteristiku a využití. Následně si vybereme jednoho písmeno arabské abecedy, se kterým budeme pracovat. Žáky motivujeme památkami arabského světa. Máme možnost nahlédnout do přinesených prospektů žáků z domova, do katalogů cestovních

kanceláři, do encyklopedie. O nejvýznamnějších památkách či symbolech diskutujeme. Žáci, kteří některé nejvýznamnější památky navštívili, vypráví o svých zážitcích z těchto navštívených míst. Ukazují si navzájem přinesené fotografie, prospekty či suvenýry. Na mapě světa si jednotlivá místa se žáky ukazujeme. Žáci také vypráví o místech, která by jednou chtěli navštívit.

Postup: Na připravenou bílou čtvrtku píšeme pastelkami vybrané písmeno arabské abecedy zprava doleva. Popíšeme celou plochu čtvrtky jedním písmenem v různých velikostech a sklonech. Pro ty žáky, kteří se necítí psát arabská písmena samostatně, nakopírujeme na čtvrtku arabská písmena. Tato písmena jsou vyznačena tečkami, které postupně spojujeme. V následující činnosti budeme pracovat s průsvitnou fólií. Nachystáme si černý fix, vodové barvy, průsvitnou fólii a obrázek vybrané památky arabského světa. Na průsvitné fólii vybereme vhodné místo, kam obkreslíme jednoduchý obrázek vybrané památky či symbol arabské země. Obrys dané památky začneme překreslovat černým fixem na průsvitnou fólii. Snažíme se o co nejjednodušší tvary památek. Nyní vybarvíme vodovými barvami obrázek vybrané památky na průsvitné fólii. Použijeme sytější barvy, aby se nám vybarvená památka co nejvíce zvýraznila. Pokud usoudíme, že zvolený obrázek barevně a tvarově zapadá do celkové kompozice, můžeme práci po zaschnutí vodové barvy dokončit. Bílou čtvrtku, která je popsána písmeny, a fólii spojíme lepidlem, okrajovými lištami či barevnou izolepou. Čtvrtku a fólii spojíme v jeden obrázek.

Závěr: Ze závěrečné reflexe žáků jsme usoudili, že celá výtvarná činnost žáky bavila. Žáci objevili mnoho arabských písmen, které se píšou jedním tahem zprava doleva lehce. V závěrečné reflexi žáci vypověděli, že některá arabská písmena jsou velmi podobná těm českým. Vybarvení vybrané památky celou činností ještě více zhodnotilo a umocnilo. Výsledné práce se líbily všem.

Reflexe pedagoga: Výtvarná a kaligrafická činnost proběhla hladce a v rámci časové dotace zcela bez problému. Malé problémy nastaly u těch žáků, kteří pracovali s izolepou. Někteří žáci izolepu nelepili rovně, nebo se jim zvlhla. Příště by bylo vhodnější obě práce spojit jiným způsobem, například okrajovými lištami či lepidlem, tak jak to udělali ostatní žáci. Bylo zajímavé pozorovat žáky při hledání vhodného místa na průsvitné fólii. Jen u jedné práce žák zvolil veliký obrázek vybrané památky a tím se většina napsaných písmen zakryla.

Obrázek 40 - Sfinga s písmenem Sád

5.13 Metodický list

UČÍME SE PSÁT BAMBUSOVÝM PEREM

Ročník: 5. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámení s bambusovým perem a technikou psaní.

Výtvarný problém: Objevování tvaru písma pomocí bambusového pera.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Bílá čtvrtka A3 nebo A4, bambusové pero, tuš – různé barvy.

Mezipředmětové vazby: Český jazyk – abeceda, Přírodověda – bambus.

Motivace: Nejprve žákům ukážeme několik kaligrafických prací. Vysvětlíme si pojmy kaligrafie, kaligraf a ukážeme pomůcky, které kaligraf potřebuje ke své práci. Jednou z mnoha pomůcek kaligrafa je i bambusové pero. Žáky tedy seznámíme s bambusem. Objasníme, o jaký materiál se jedná a jaké má vlastnosti. Diskutujeme o oblastech využití, kde se můžeme s bambusem v běžném životě setkat. Bambus se využívá například ve stavebnictví, potravinářství, farmaceutickém či papírenském průmyslu. I v našich klimatických podmínkách můžeme bambus pěstovat na zahradě. Pro naši práci přineseme na ukázkou bambusovou tyč, ze které autorka diplomové práce názorně vyrobí bambusové pero. Pro následující práci autorka připravila příslušný počet bambusových per doma. Žáky dále motivujeme krátkou ukázkou práce kaligrafa, který píše bambusovým perem.

Postup: Před započetím samotného psaní je důležité napuštění hrotu pera tuší, aby se nám dobře psalo. Na připravený náčrtkový papír si nejprve vyzkoušíme tahy bambusovým perem, jedná se o psaní novou psací potřebou. Máme možnost vybrat si psát černou, červenou, zelenou tuší či modrým inkoustem. Zdůrazníme, že je potřeba častěji namáčet pero do tuše či inkoustu. Každé bambusové pero vytváří na papíru jinou stopu, je třeba vyzkoušet sílu, techniku psaní a správné držení pera. Jakmile máme vyzkoušené zkušební slovo, jméno či písmena, začínáme vytvářet kaligrafický ornament na bílou čtvrtku. Snažíme se, abychom zajistili kolem kaligrafického ornamentu čistý prostor, tedy nekápli tuší. Jestliže se nám přesto podaří kápnout tuší, na co nejméně vhodné místo, tak se snažíme z té kaňky udělat

Obrázek 41 - Píšeme bambusovým perem

přednost. Snažíme se ji zamaskovat, aby to vypadalo, že tam měla být. Snažíme se o vytvoření zajímavého kaligrafického ornamentu.

Závěr: Žáci byli nejprve překvapeni zvolenou psací potřebou, která byla pro ně připravená. Pro všechny žáky psaní bambusovým perem bylo nové. Všichni se shodli, že psaní perem nebylo tak jednoduché, nicméně výsledné práce působily velmi zajímavě. V závěrečné reflexi se žáci shodli, že z větší vzdálenosti česká písmena ve výsledných pracích na žáky působila jako cizí.

Reflexe pedagoga: Psaní bambusovým perem bylo pro žáky zajímavé, ale občas i obtížné. Při tvořivém psaní velmi záleželo na správném úchopu a sklonu bambusového pera. Také častější namáčení pera do tuše občas zapříčinilo kapku na papíru tam, kde se nejméně očekávalo. Práce se všem líbili a časová dotace byla také dostačující. Žákům, kteří byli hotovy dříve, bylo umožněno kreslit ve svém školním sešitu.

5.14 Metodický list

EGYPTSKÉ HIEROGLYFY I.

Ročník: 4. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámení s egyptskými hieroglyfy.

Výtvarný problém: Sledování vzájemného vztahu mezi slovy a hieroglyfy.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: dřevěná dřívka na nanuky, tužka č. 1, černý a barevný fix.

Mezipředmětové vazby: Český jazyk – rozvíjení slovní zásoby, Dějepis – Egypt, historie písma, hieroglyfy.

Motivace: Nastíníme žákům dobu vzniku egyptského písma, dobu kolem roku 2 900 př. n. l. na území Horního a Dolního Egypta. Pro tamější obyvatelstvo to bylo písmo bohů, protože si mysleli, že písmo lidem vynalezl bůh Thovt. V Egyptě v té době postavili mnoho staveb, mumifikovali mrtvé. Písmo nejprve sloužilo pro zápis textu, později pouze na náboženské účely. Písmo písaři tesali například na náhrobky, kámen, textil, a jiné materiály. Pro každé písmeno či slovo byl určitý znak. Znak neboli hieroglyf, představoval nějaký předmět, bytost, zvíře, a jiné. Zvíře bylo nejvíce znázorňováno.

Písmo se psalo se do sloupečků či na řádky. Psaní ve sloupcích bylo nejstarší. Na řádky se mohlo psát zprava doleva i obráceně, dle postavení písaře. Na ukázkou dva žáci přinesli ukázat spolužákům zakoupené suvenýry z Egypta, kde jsou vyobrazeny hieroglyfy.

Postup: Nejprve si vylosujeme kartičku, na které bude napsané podstatné jméno. Na základě předchozí ukázky vymýšlíme na náčrtkový papír k vybraným slovům symboly – hieroglyfy. Vytváříme znaky pro slovo, které jsme si vybrali. Ke každému písmenu daného slova zakreslíme obrázek, který na dané písmeno začíná. Zakreslené symboly, by měly být jednoduché, například předměty, zvířata či postavy. Jakmile jsme se svým návrhem spokojeni, připravíme si papírové dřívko. Na dřívko z jedné strany zapíšeme vylosované slovo a z druhé strany dřívka kreslíme tužkou či barevným fixem znaky představující vylosované slovo. Snažíme se o velmi jednoduché tvary. Musíme si představit situaci, že bychom tyto tvary vytesávali například do kamene či jiného tvrdšího materiálu. Hotové hieroglyfy pokládáme na připravenou plochu vedle sebe obrázky nahoru. Když máme všechna slova znázorněná pomocí symbolů, můžeme uspořádat poznávací soutěž. Snažíme se poznávat slova, která představují jednotlivé obrázky.

Obrázek 42 - Hieroglyfy

Závěr: Tato činnost se žákům líbila, zejména poznávací soutěž.

Reflexe pedagoga: Při této činnosti žáci pracovali s nepatrnými obtížemi. Vymyslet slova na některá písmena a jednoduše je nakreslit, byl občas problém. Bylo zajímavé žáky pozorovat, jak přemýšlí při vytváření daného symbolu. V závěrečné reflexi žáci diskutovali o tom, že zřejmě nebylo jednoduché souvislé texty zapisovat a poté číst. Pro ztvárnění slova jednoduchými obrázky by nám postačila jedna vyučovací hodina. Jestliže žákům umožníme uspořádat poznávací soutěž, tak by byly vhodnější dvě na sebe navazující vyučovací hodiny.

Výtvarný přesah:

EGYPTSKÉ HIEROGLYFY II.

Následující výtvarná činnost navazuje na předchozí metodický list, kdy se žáci seznámili s pojmem hieroglyf. Žáci již znají význam slova. V minulé vyučovací hodině si vyzkoušeli ztvárnit pomocí hieroglyfů vylosované slovo. V následující výtvarné činnosti budeme vytvářet vlastní hieroglyfy pomocí jiné a pro žáky nové výtvarné techniky - gumotisku.

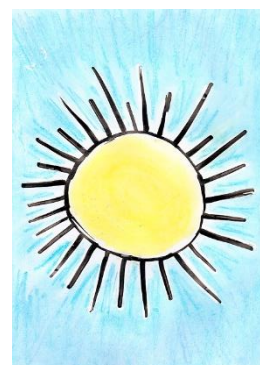
Výchovně vzdělávací cíl: Porozumění negativních a pozitivních prvků.

Výtvarný problém: Sledování vzájemného vztahu mezi slovy a hieroglyfy.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: čtvrtka A4, klovatina, tuš, suchý pastel.

Postup: Nejprve si vybereme písmeno, na které vymyslíme svůj hieroglyf. Přípravu provedeme na náčrtkovém papíru. Jakmile máme svoji představu, můžeme začít pracovat. Na připravenou čtvrtku A4 nakreslíme tuší svůj hieroglyf. Snažíme se hieroglyf ztvárnit ve větším rozměru, oproti práci minulé. Jakmile černá tuš zaschne, nanášíme úzkým štětcem klovatinu na svůj obrázek. Snažíme se klovatinou překreslit celý obrázek. Po zaschnutí klovatiny začneme zbylou část obrázku vybarvovat suchým pastelem, můžeme i přes klovatinu. Vybíráme pestré barvy, které roztíráme prsty či papírovým ubrouskem. Nyní začneme klovatinu vymývat pod tekoucí vodou. Na místech, kde byla klovatina, zůstal pouze hieroglyf z černé tuše. Při troše fantazie se objevil hieroglyf, jako kdyby byl vytesaný na barevné zdi.

Obrázek 43 - Hieroglyf

Protože vymývání klovatiny je při velkém počtu žáků ve třídě časově náročnou činností, využijeme svačinovou přestávku.

Závěr: Práce s klovatinou byla pro žáky zajímavá. Žáci vůbec netušili, co se stane, když začnou vymývat tuš. Byli v obavách, že vše zmizí. Výsledné práce si zhodnotili velmi pozitivně.

Reflexe pedagoga: Žáci svůj hieroglyf na čtvrtku překreslili tuší zcela bez problémů. Práce s klovatinou a suchým pastelem jim také nečinila potíže. Pouze ve dvou

případech, kde žáci nanесли silnější vrstvu klovatiny, trvalo déle její zasychání. Obrázky, které byly vícebarevné, působily na žáky při závěrečné diskuzi optimisticky. Vymývání klovatiny byl pro žáky nepopsatelný zážitek, který byl k vidění na zdi a podlaze. Přesto se všichni snažily o co nejpečlivější vymytí. Egypťské hieroglyfy v podání žáků se všem povedly. Protože je tuš velmi výrazná, tak příště by autorka raději volila kreslení pouze klovatinou, aby více vynikl bílý prostor po vymytí klovatiny.

5.15 Metodický list

Následující metodický list popisuje možnou výtvarnou činnost se žáky 4. a 5. ročníků. Veškeré obrázky jsou z tvorby autorky této diplomové práce.

UČÍME SE PSÁT JMÉNO ARABSKÝMI PÍSMENY

Ročník: 5. třída

Výchovně vzdělávací cíl: Seznámení s technikou psaní arabské abecedy.

Výtvarný problém: Sledování techniky psaní arabské abecedy a tvoření kaligrafického ornamentu.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

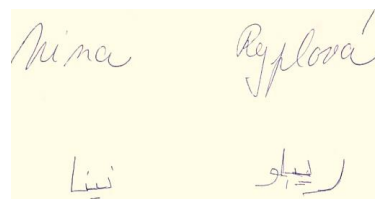
Pomůcky: Bílá či barevná čtvrtka A3, A4, tuš, prašné křídly, vodové barvy, redispero, kulatý štětec – dle vlastní volby.

Mezipředmětové vazby: Český jazyk – česká a arabská abeceda.

Motivace: Žáky jsme seznámili s psaním arabské abecedy již v předchozích činnostech. Připomeneme si základní techniku psaní, psaní zprava doleva a různé druhy písem arabské abecedy. Následují ukázky arabské kaligrafie nejen z knihy Ghani Alani *An introduction to arabic calligraphy*, ale i z webových stránek. Autorce diplomové práce bylo umožněno seznámit se částečně s technikou psaní přímo od muslimské dívky, která se část školního roku vzdělává na základní škole v České republice. V následující výtvarné a kaligrafické práci autorka využila psaní svého jména v arabštině.

Postup: Seznámíme žáky s jednotlivými písmeny arabské abecedy. Na základě svého jména na připravený zkušební papír vypíšeme všechna arabská písmena, která

obsahují naše jméno. Klademe pozornost, abychom správně zvolili a napsali každé písmeno. Žákům připomeneme, že většinu arabských písmen píšeme jinak na začátku, uprostřed či na konci slova. Se slovem či jménem, které jsme se naučili napsat arabskými písmeny, nyní začneme výtvarně pracovat. Na základě mnoha ukázek máme představu o arabské kaligrafii. Píšeme buď do předem připraveného obrysu vybraného obrázku, či postupným psaním vytváříme vlastní kaligrafický ornament. Dle výtvarného cítění můžeme kaligrafický ornament dozdobit arabeskovým motivem či dovybarvit plochu čtvrtky barevně.

Obrázek 44 - Učíme se psát

Reflexe autorky: Vytváření kaligrafického ornamentu bylo zajímavé, obzvláště vytváření různých variant pro stejné jméno. Pro jméno Nina v arabské abecedě náleží čtyři písmena – nún, já, nún a alíf a z hlediska psaní a vázanosti jsou celkem jednoduchá.

6 ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo přiblížit historii, nástin podstaty a poselství arabské kaligrafie a arabského ornamentu žákům na 1. stupni ZŠ. Výstupem celé diplomové práce jsou metodické listy, které jsou doplněny fotodokumentací žákovských prací. Na samém počátku se žáci seznámili s vytvářením ornamentu, který poté využili k následným výtvarným přesahům. K žakovskému zpracování umění krasopisu jsme využili více výtvarných technik a psacího náčiní. Mezi ty jednodušší výtvarné techniky jmenujme zapouštění barev do mokrého podkladu a následné psaní písmen, písmenkovou koláž či psaní písmen tužkou na alobal. Vyzkoušeli jsme si také techniky, které nebyli ani tak moc těžké, ale z hlediska času, byli náročnější: písmenková tapeta, písmenková koláž, kaligrafie tuší: Aladinova lampa či mozaika s písmeny. Zřejmě nejtěžší a časově nejnáročnější techniku pro žáky představoval papírořez. Při své tvorbě žáci použili více druhů psacího náčiní. Mezi netradiční psací nástroje, se kterými žáci pracovali zcela jistě zařadíme svíčky a bambusové pero. Seznámili jsme se s technikou psaní arabské abecedy a pokusili jsme se vytvořit kaligrafický ornament. Výtvarné práce byly přizpůsobeny žákům 4. a 5. ročníku. Myslím si, že většina žáků si tyto činnosti užila, alespoň co jsem postřehla v závěrečných reflexích. U několika žáků došlo občas k nějakému problému z důvodu jejich nezvládnuté trpělivosti, zručnosti, hrubé či jemné motoriky. Jsem si jista, že mnohé činnosti lze využít i na 2. stupni s jistými obměnami. Všechny činnosti žáci prováděli ve svých třídách, až na jednu, kdy žáci vytvářeli písmenkovou tapetu ve vstupních prostorách školy. Prostory ve třídě nebyly ideální, především při takových činnostech, kde žáci tvořili na více archů. Ve třídě z nedostatku volného místa nebyla jakákoliv možnost odkládání materiálu mimo lavici. Materiál na výtvarné činnosti byl použit ze společných zásob třídy, které se nakupují vždy s novým školním rokem. Přesto materiál na některé výtvarné činnosti si autorka diplomové práce pořídila sama, například bambusová pera či alobal.

Výtvarné a pracovní činnosti by měli žákům poskytnout dostatečný prostor pro rozvoj jejich osobnosti. Veškeré poznatky z výtvarných či pracovních činností by měli žáci umět využít i později, v každodenním životě. Tvůrčí fantazie, manuální zručnost, prostorová či výtvarná představivost, která provází každého člověka životem, je mnohdy zcela nevyužita. Cílem každého pedagoga by tedy mělo být u každého žáka výtvarný a manuálně činnostní potenciál objevit, zdokonalit a naučit jej v případě potřeby použít v běžném životě.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BAHBOUH, Charif. *Půvab arabské kaligrafie*, Praha: Dar Ibn Rushd, 2002, ISBN 8086149366

POKORNÁ, Miluše. *Kaligrafie – krása písma*, Brno: Computer Press, 2005, ISBN 80-251-0293-9

HARRIS, David. *Kaligrafie: 100 úplných abeced: podrobný a přehledný průvodce pro -každého, kdo by se rád naučil umění krásného psaní*, Praha: Slovart, 2004, ISBN 80-7209-610-9

SUTTON, Daud. *Islámský design geniální geometrie*, Praha: Dokořán, 2013, ISBN 978-80-7363-533-6

AS-SAID, Issam, PARMAN, Ayse. *Geometrická koncepce v islámském umění*, Praha: Argo, 2008, ISBN 978-80-7203-911-1, Půdorys, 2008, ISBN 978-80-86018-23-2

AUSTÝNKOVÁ, Marta. *Začínáme s arabštinou*, Brno: Edika, 2014, ISBN 978-80-266-0547-8

HRUBÍN, František. *Pohádky z tisíce a jedné noci*, Praha: Albatros, 1985, ISBN 13-708-85

KORÁB, Daniel. *Písmo ve výtvarné tvorbě*, Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, ISBN 978-80-247-4794-1

ALANI, Ghani. *An introduction to arabic calligraphy*, Atglen: Published by Schiffer Publishing, Ltd., 2016, ISBN 978-0-7643-5173-0

HAZUKOVÁ, Helena, ŠAMŠULA, Pavel. *Didaktika výtvarné výchovy I.*, Praha: UK Karolinum, 2005, ISBN 80-7290-237-7

ROESELVÁ, Věra. *Námět ve výtvarné výchově*, Praha: Sarah, 2000, ISBN 80-902267-4-4

PUCHMAJEROVÁ ŠKALOUDOVÁ, Lucrezia, VALEŠOVÁ, Hana. *Úvod do didaktiky grafiky*, Liberec: 2008, ISBN 978-80-7372-420-7

PUCHMAJEROVÁ ŠKALOUDOVÁ, Lucrezia, VALEŠOVÁ, Hana. *Úvod do didaktiky kresby*, Liberec: 2008, ISBN 978-80-7372-421-4

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf, str. 86- 88

Kaligrafie [online]. Dostupné z: <https://www.kaligrafie.cz/arabska-kaligrafie>,

Arabská kaligrafie [online]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com>,

ŠTAUBEROVÁ, Zuzana. *Ornamenty* [online]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/12915318-Ornamenty-zuzana-stauberova-zuzana-kma-zcu-cz-1-co-je-ornament.html>,

Egyptské hieroglyfy [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Egyptské_hieroglyfy,

Česká televize [online]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1095875447-cestomanie/dily/>

8 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 - Arabská abeceda

Příloha 2 - Rozeta

Příloha 3 - Tapeta

Příloha 4 - Papírořez

Příloha 5 - Koláž s písmeny

Příloha 6 - Písmenková tapeta

Příloha 7 - Aladinova lampa

Příloha 8 - Kouzlení s písmenem M

Příloha 9 - Mozaika z písmene M

Příloha 10 - Iniciály I.

Příloha 11 - Iniciály II.

Příloha 12 - Kaligrafie s písmeny

Příloha 13 - Učíme se arabská písmena

Příloha 14 - Píšeme do inkoustové plochy

Příloha 15 - Písmenková koláž

Příloha 16 - Pyramidy s písmenem Tá a Ajn

Příloha 17 - Píšeme bambusovým perem

Příloha 18 - Egyptské hieroglyfy

Příloha 19 - Učíme se psát arabsky jméno Nina

PŘÍLOHY

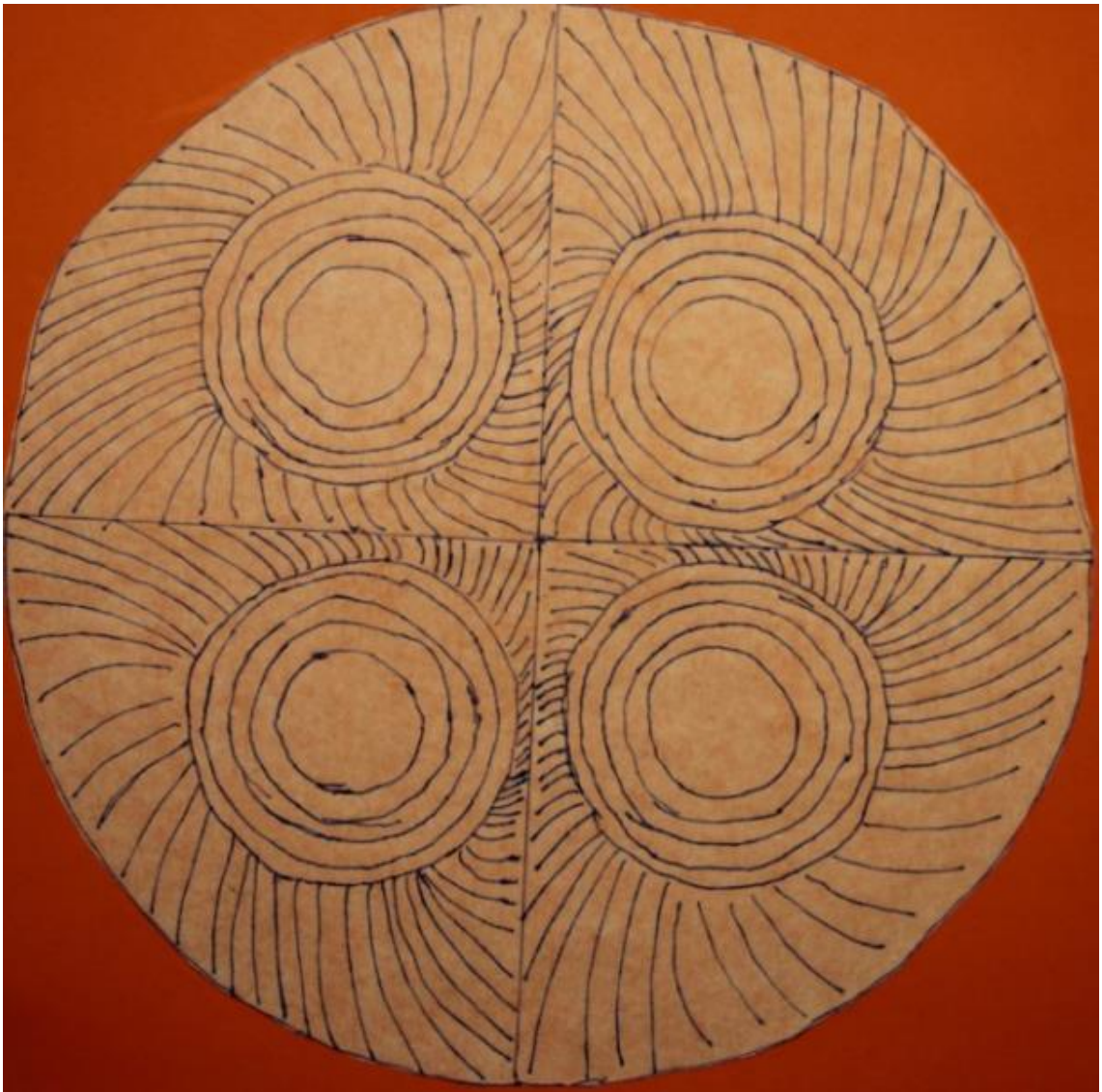
Veškeré obrázky v příloze pocházejí ze zdrojů autorky:

Příloha 1 - Arabská abeceda

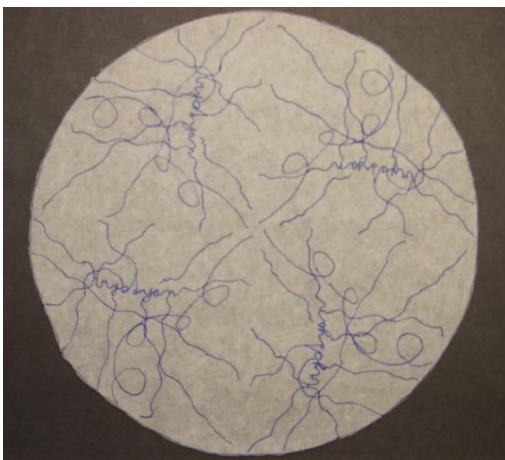
Final	
The same letter connected 3 times	With a letter
ا ا ا	ا
ب ب ب	ب
ج ج ج	ج
د د د	د
ر ر ر	ر
س س س	س
ص ص ص	ص
ط ط ط	ط
ع ع ع	ع
ف ف ف	ف
ق ق ق	ق
ك ك ك	ك
ل ل ل	ل
م م م	م
ن ن ن	ن
و و و	و
ه ه ه	ه
لا لا لا	لا
ي ي ي	ي

Medial		Initial		Isolated	Transcription	Letter name
Special	Ordinary	With horizontal or descending letter	With vertical			
	ا		isolated form ا	ا	Alif	الف
ب	ب	ب	ب	ب	Ba*	باء
ج	ج	ج	ج	ج	Jim*	جيم
	د		isolated form د	د	Dal*	دال
	ر		isolated form ر	ر	Ra*	راء
س	س	س	س	س	Sin*	سين
ص	ص	ص	ص	ص	Sad*	صا
	ط	ط	ط	ط	Ta*	طاء
	ع	ع	ع	ع	Aya*	عين
	ف	ف	ف	ف	Fa	فاء
	ق	ق	ق	ق	Qaf	قاف
ك	ك	ك	ك	ك	Kaf	كاف
ل	ل	ل	ل	ل	Lam	لام
م	م	م	م	م	Min	ميم
ن	ن	ن	ن	ن	Nun	نون
	و		isolated form و	و	Wau	واو
ه	ه	ه	ه	ه	Ha	هاء
	لا		isolated form لا	لا	Lam-Alif	لام الف
ي	ي	ي	ي	ي	Yu	ياء

Příloha 2 - Rozeta

Autor: žák 4. ročníku, D. T.

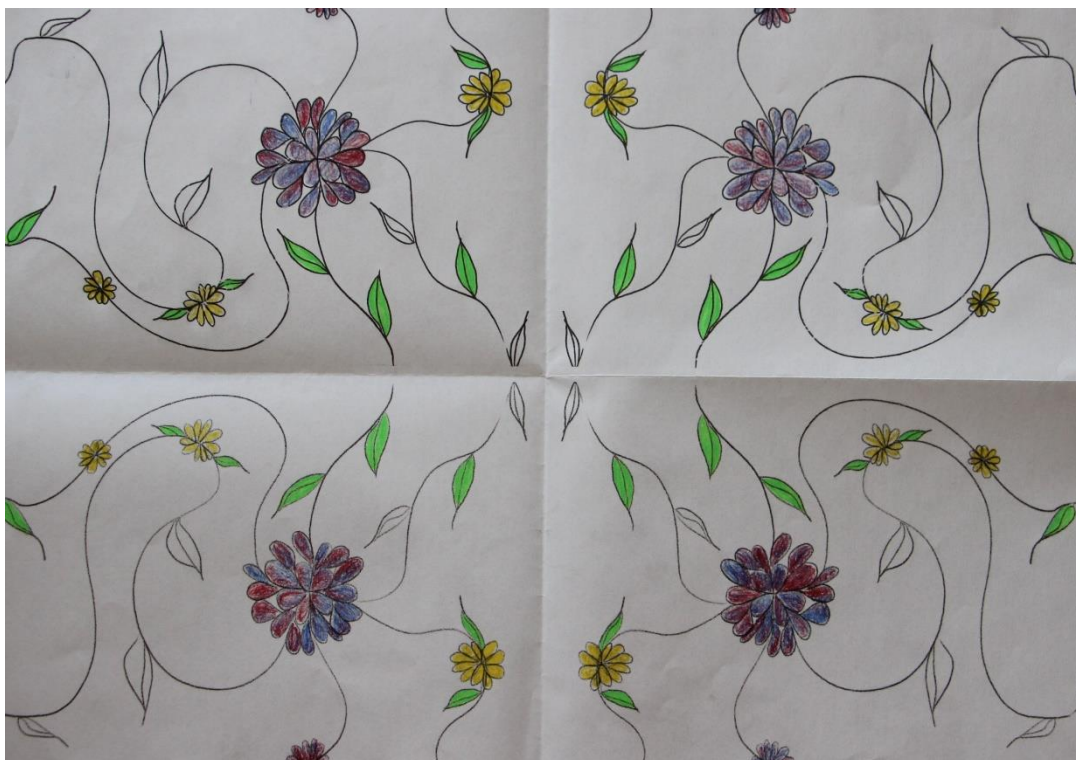

Autor: žákyně 4. ročníku, L. Ř.

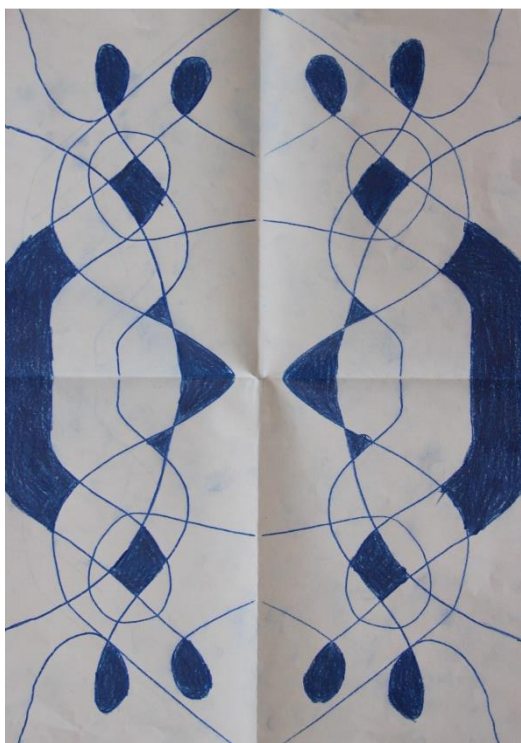

Autor: žák 4. ročníku, J. S.

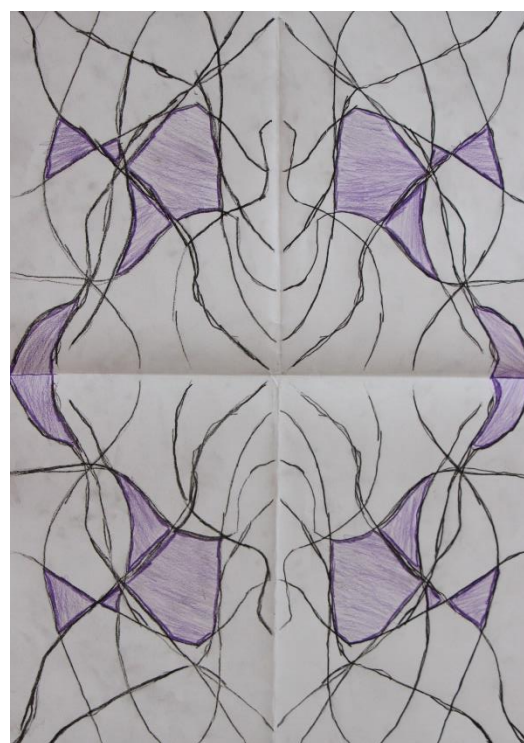
Příloha 3 - Tapeta

Autor: žákyně 4. ročníku, D. K.

Autor: žák 4. ročníku, Š. Č.

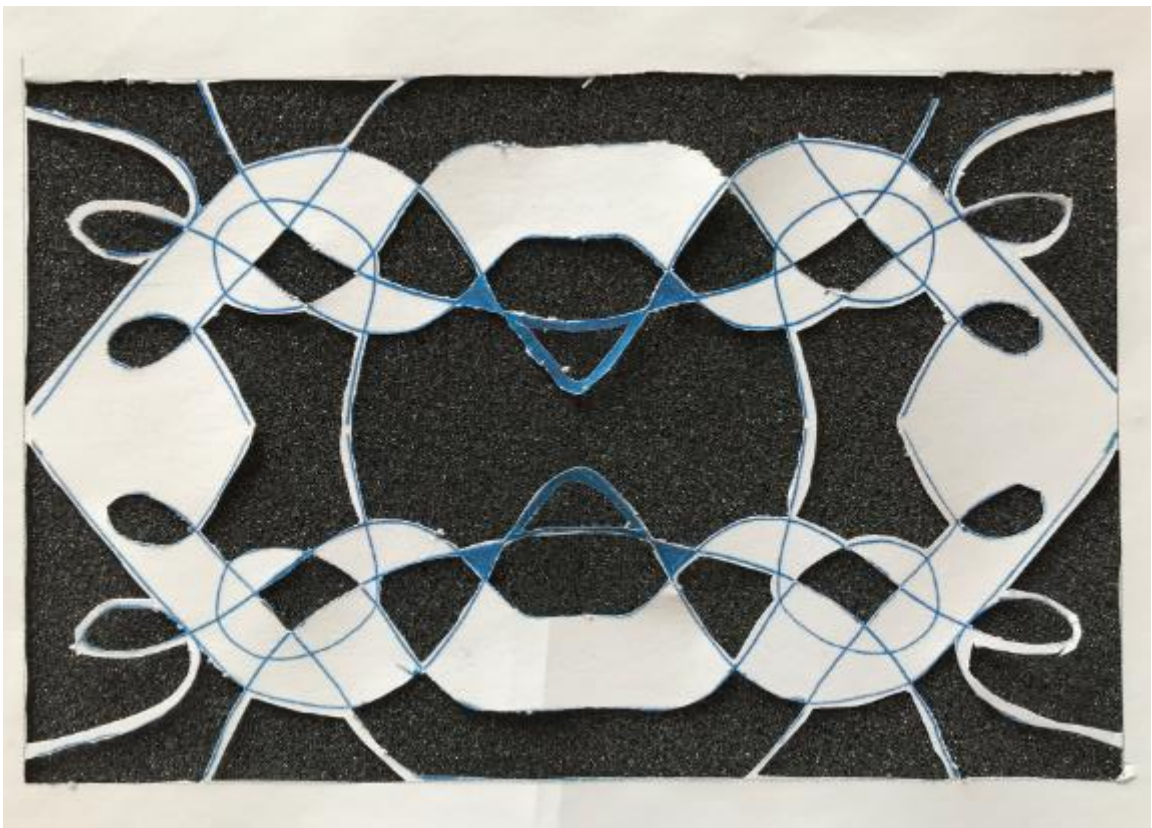

Autor: žák 4. ročníku, N. M.

Příloha 4 - Papírořez

Autor: žák 4. ročníku, Š. M.

Autor: žákyně 4. ročníku, N. D.

Příloha 5 - Koláž s písmeny

Autor: žák 4. ročníku, Š. R.

Autor: žákyně 4. ročníku, A. K.

Příloha 6 - Písmenková tapeta

Autor: žák 5. ročníku, F. M.

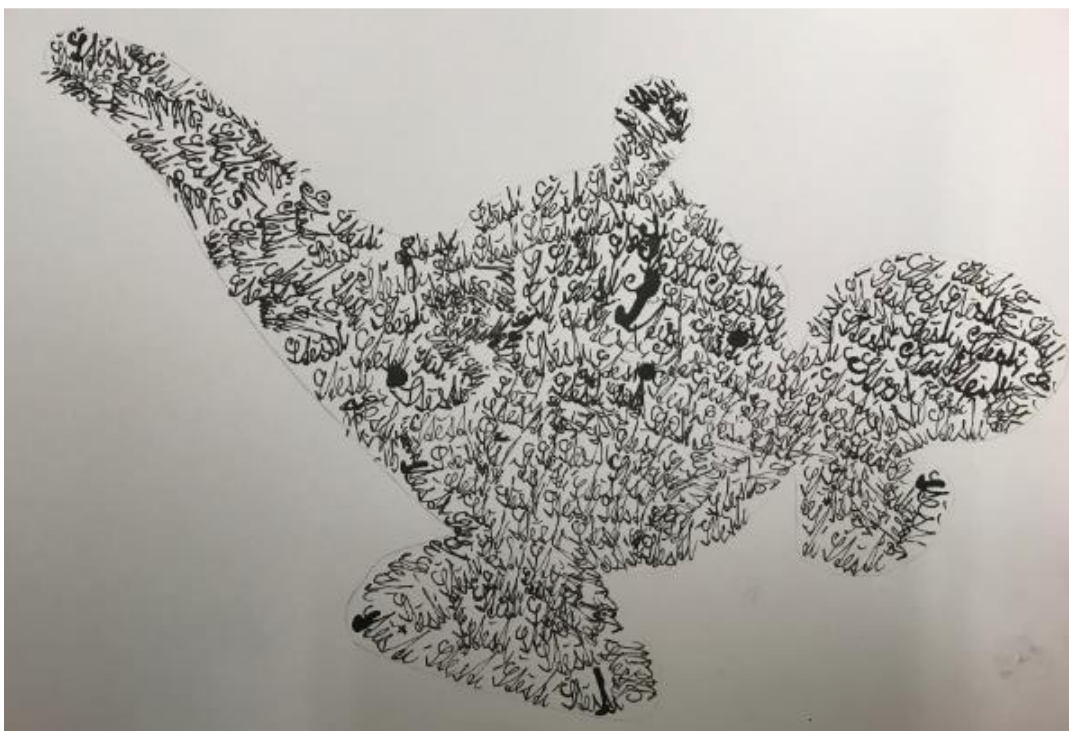

Autor: žákyně 5. ročníku, L. M.

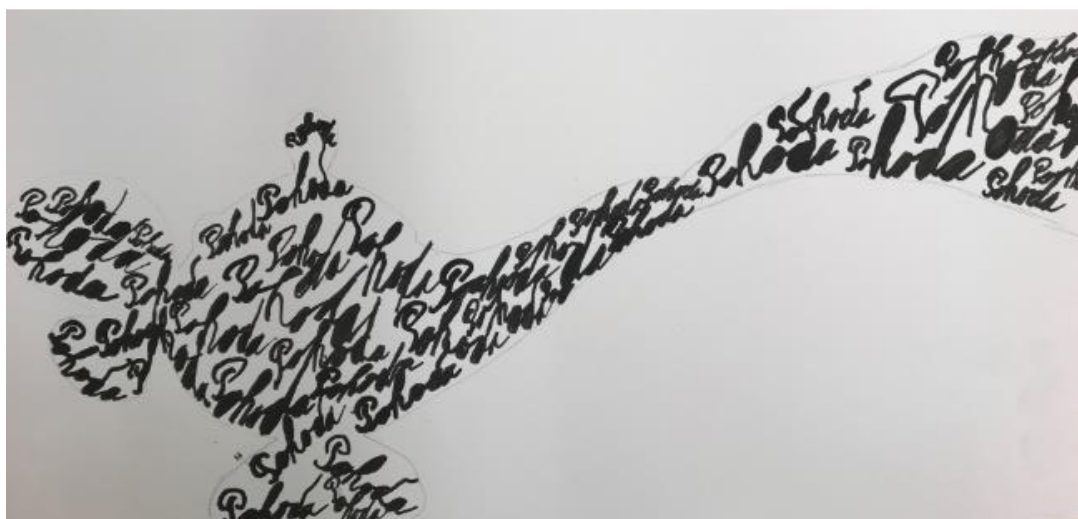

Autor: žák 5. ročníku, D. M.

Příloha 7 - Aladinova lampa

Autor: žák 4. ročníku, D. K.

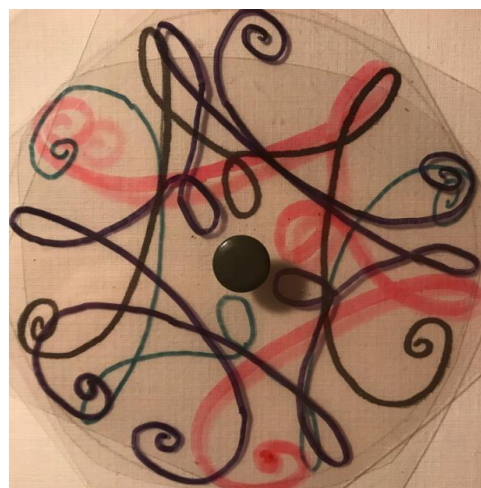
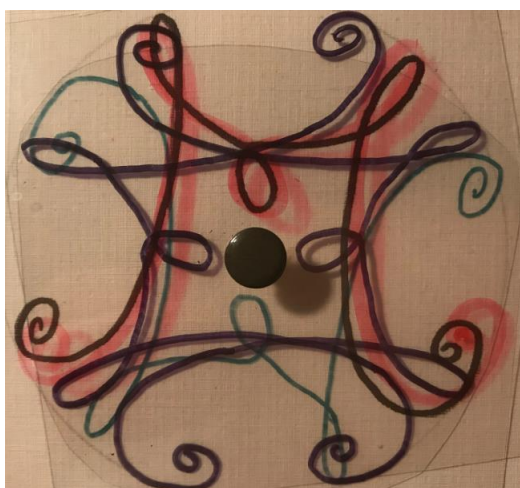

Autor: žák 4. ročníku, F. M.

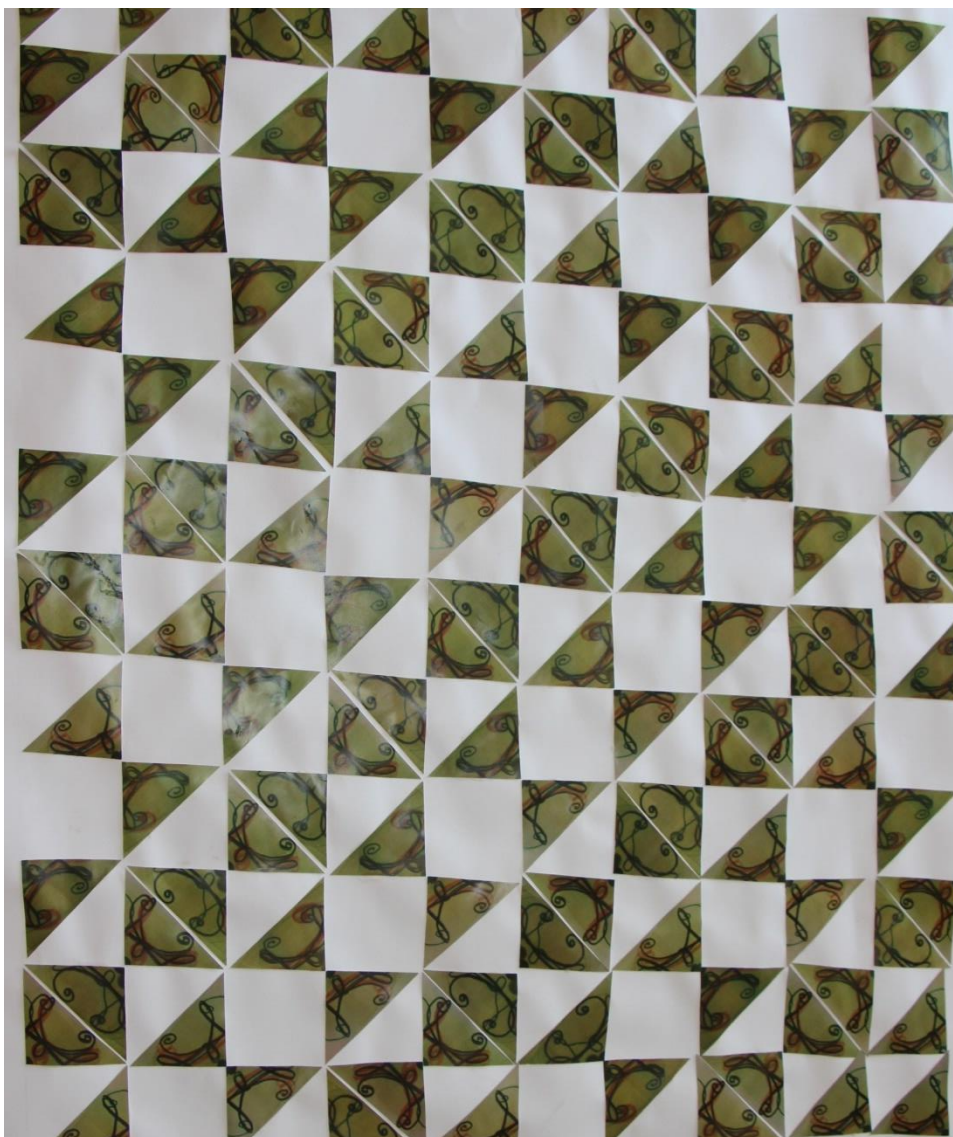
Příloha 8 - Kouzlení s písmenem M

Autor: žákyně 4. ročníku, A. S. – různé variace

Příloha 9 - Mozaika z písmene M

Autor: žáci 4. ročníku, A. S., Š. M., K. R., N. K., 70 cm x 58 cm

Příloha 10 - Iniciály I.

Autor: žákyně 5. ročníku, A. K.

Příloha 11 - Iniciály II.

Autor: žákyně 4. ročníku, N. D.

Příloha 12 - Kaligrafie s písmeny

Autor: žák 4. ročníku, F. M.

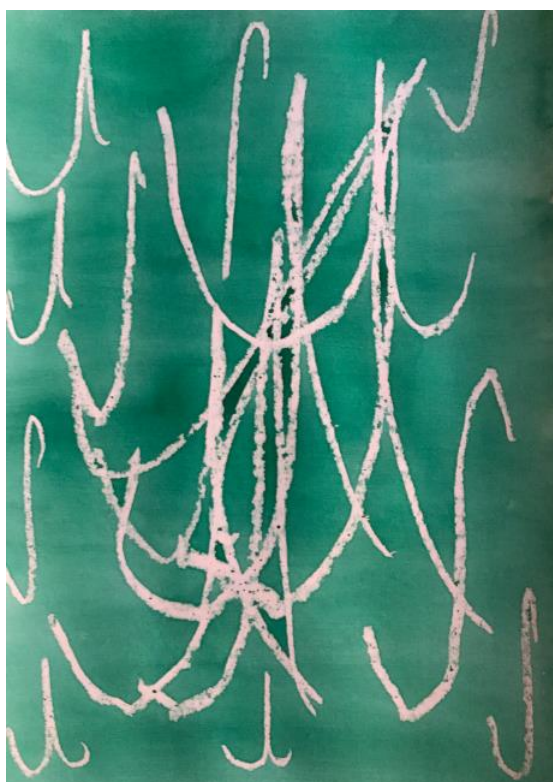

Autor: žákyně 4. ročníku, E. P.

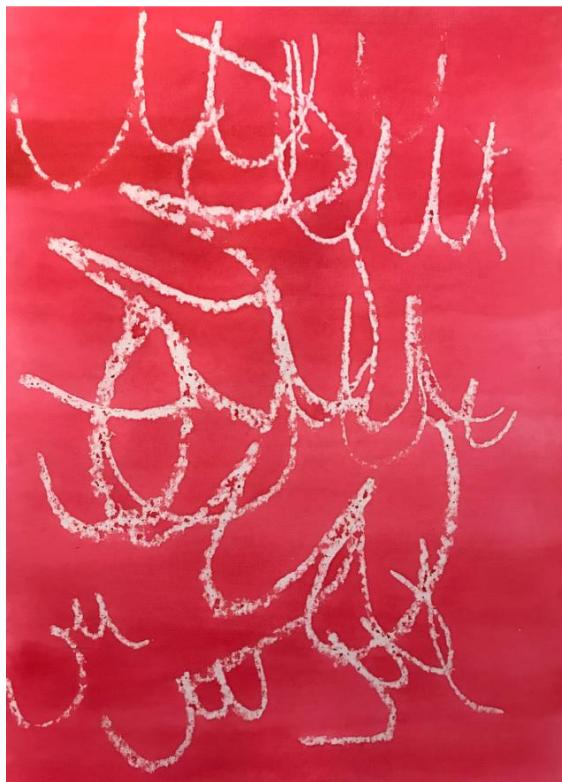

Autor: žákyně 4. ročníku, L. M.

Příloha 13 - Učíme se arabská písmena

Autor: žákyně 4. ročníku, T. M.

Autor: žák 4. ročníku, R. R.

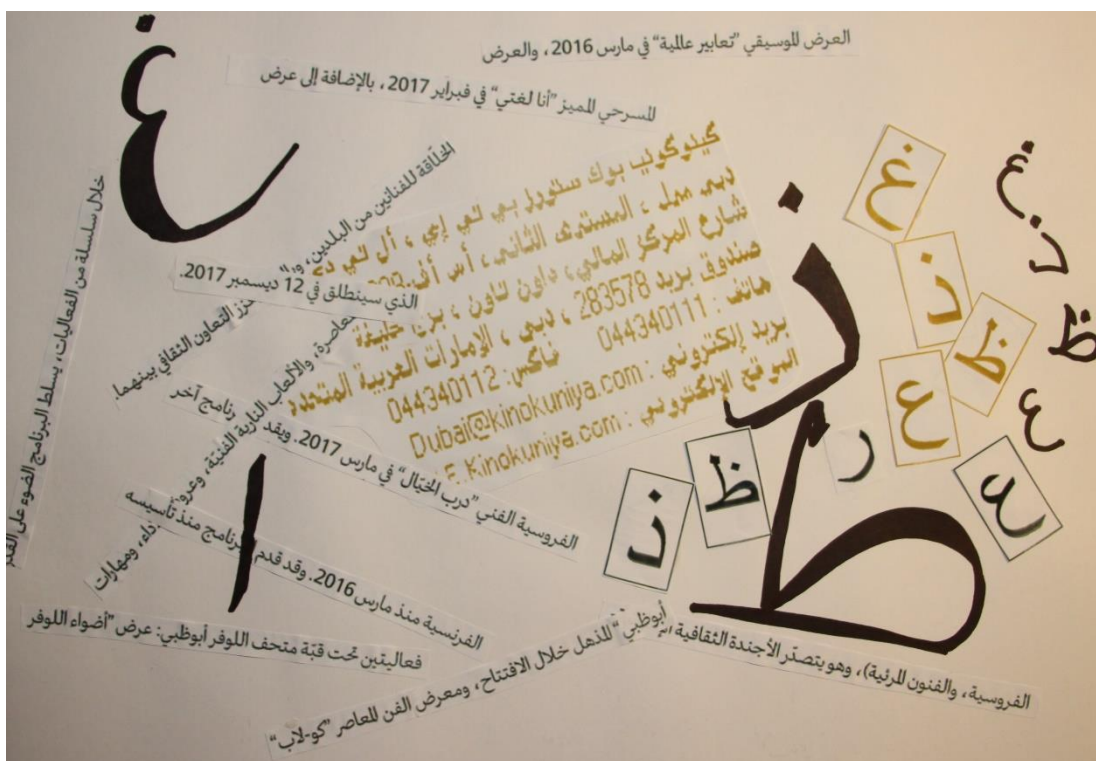
Autor: žák 4. ročníku, F. M.

Příloha 14 - Píšeme do inkoustové plochy

Autor: žáci 4. A ZŠ Semily

Priloha 15 - Pismenkova kolaz

Autor: žákyně 4. ročníku, L. M., E. P.

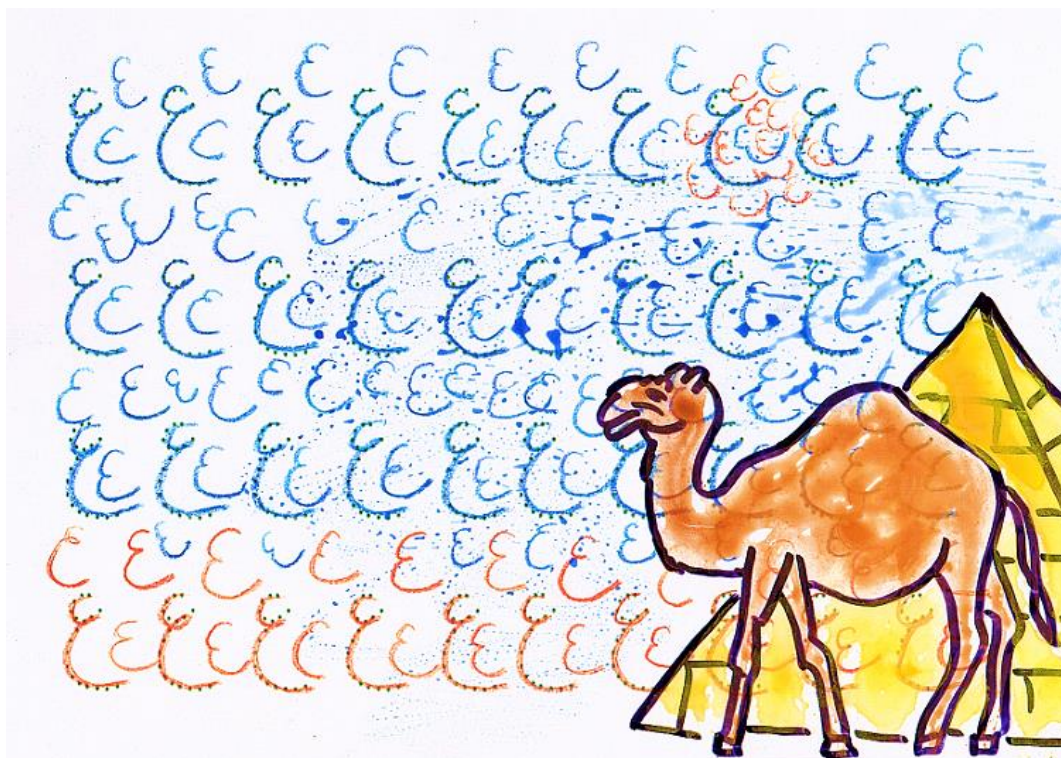

Autor: žáci 4. ročníku, K. M., L. R.

Příloha 16 - Pyramidy s písmenem Tá a Ajn

Autor: žákyně 5. ročníku, I. P.

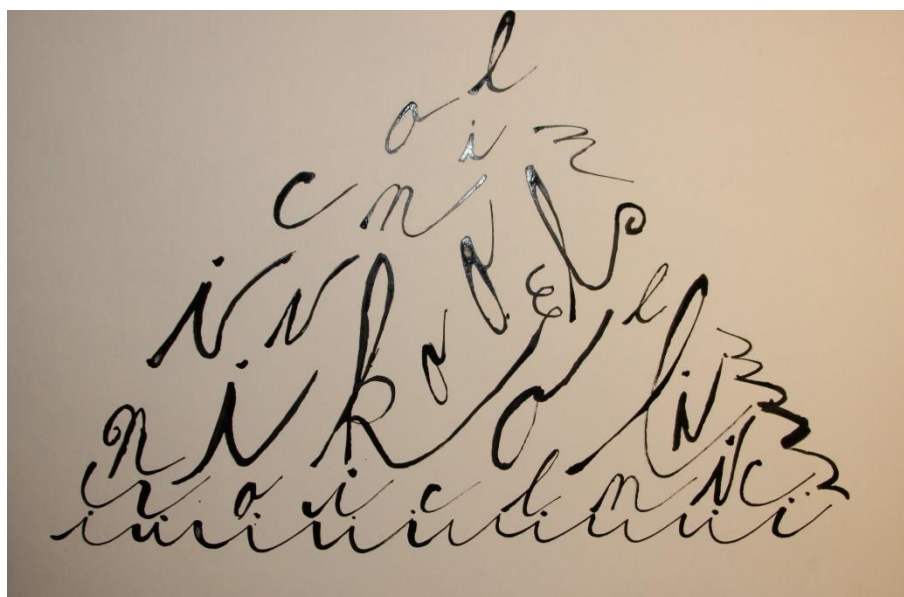

Autor: žákyně 5. ročníku, E. P.

Příloha 17 - Píšeme bambusovým perem

Autor: žákyně 5. ročníku, B. K.

Autor: žákyně 5. ročníku, N. D.

Příloha 18 - Egyptské hieroglyfy

Autor: žákyně 4. ročníku, E. P.

Autor: žák 4. ročníku, F. H.

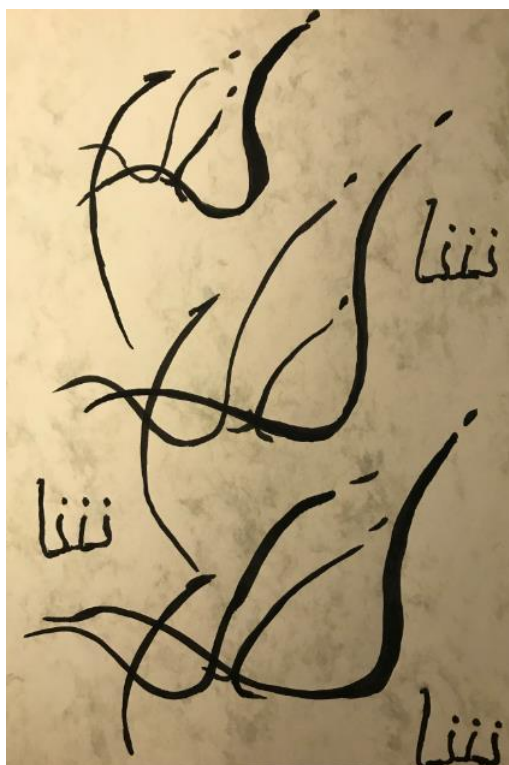
Egyptské hieroglyfy

Autor: žák 4. ročníku, M. L.

Tyto kaligrafické ornamenty jsou z tvorby samotné autorky diplomové práce.

Příloha 19 - Učíme se psát arabsky jméno Nina

Autor: autorka diplomové práce